

IDIOT

AUGUST GAILIT

9519

ODAMEES

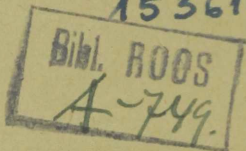
ODAMEHE KIRJASTUS / TARTUS / 1924

535.

2

153615

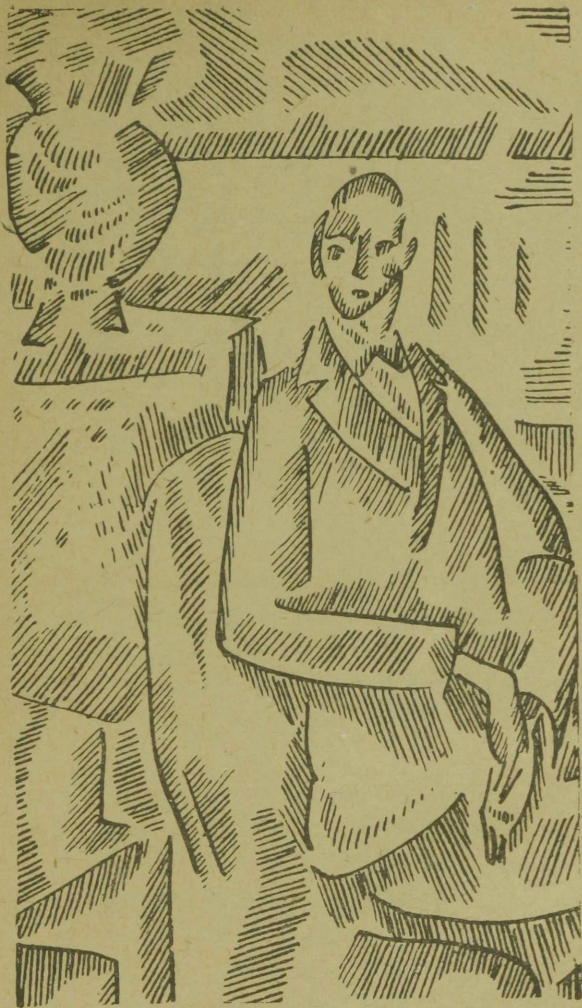
15623087

J. Mällo trükk / Tartus

A-4023

5150

JOE NIIGUSE TEKKOND
AUGUST GAILITI SURM

A. Wabbe

JOE NIIGUSE TEEKOND

Dägemused kordusid kui tuhandemeetrilised kinofilmid, tshello kiunudes üht ning sama viisi. Kirjud ja veetlevad, käisid nad päevast päeva ning ööst öösse, unes ja ilmsi, kerkides esile lõpmata ahelas. See oli palavikuline ratsutamine mööda kollast steppi, nälja sirutades kollaseid sõrmi põgeneja järele. See oli uppuja kiikumine lainetel, mis kestis terve igaviku, terve igaviku ahasavat heitlust: tõusu ja langust.

Kas oli ta kaupmees, kes tulnud suurlinna pilduma miljonid, pannes kihama elu ning tundes mõnu ta närvlikust vibratsioonist. Sajad ja tuhanded käisid ta järel, ilutseja joomar ja värvitud kokott, öine hulkur ja lõbutseja daam, korjates ahnelt ta armuandeid. Aga Joe Niilus sammus ees kui tõbiste päälük ning hoidis omas peos inimeste ahnust. Joe Niilus lõbutses nende janust ja näljast, olles kui haljendav oks, mille küljes rippusid mardikad. Ta kihutas kuningana suurlinnas ringi ning vaimustav hüüd kajastus sajakordselt.

Ehk oli ta banaani-istanduse peremees, maitses mõnuga valminud vilja. Tuhat naist korjas kobaraid korvidesse ning Joe Niilus vaatles nende ihu läikivat pronkspunetust vastu loodetaevast. Sada meest käis piitsadega ringi ning Joe Niilus nägi, kuis tõusid need vihisedes õhku kui lendavad siud, et langeda naiste punetavale ihule. Ta pikutas nõlvikul ning tundis mõnu oma istanduse ääretusest, mis sulas kokku taevaga kui kollane meri. Igal pool, kuhu ulatas silm, kasvas vili suurtes ko-

10 barates ning see kõik oli Joe Niiluse oma. Need väljad ja need naised, need sada vihast kubjast ja see taevas, mis seisis üle tema häbelikus punastuses.

Ehk oli ta sigade kaupmees, kes saatis sajad agendid üle maa, et osta ja osta, küsimata hinnast. Rong rongi järele, laev laeva järele tõi ta lattu tapetud loomi, aga seda oli siiski veel vähe. Agendid käisid talust tallu, külast külla, linnast linna, raudteed, jõed ja mered olid nende teenistuses, aga Joe Niiluse näljal polnud piiri, kohutaval, kollasel näljal, mis oli ta haaranud kõrist ja hoidis teda oma hullunud võimuses. Nälgivad rahvad tõstsid mässu, nälgivad rahvad tungisid miljonilistes salkades ta kallale, tappes kaassüüdlasi ja põletades linnasid, aga Joe Niiluse nälg oli suurem ta hirmust. Ning kui nälgijad tungisid kisades ta lattu, istus Joe Niilus tapetud loomade otsas ja näris välkuvail silmil verist konti, põskede läikides rasvas.

Ehk oli ta kuningas säraval troonil, kuulates kühmase narri lõbusaid anekdoote ning lastes end ldamaa hetääridel toita ja joota. Terved sõjaväekorpused ratsutasid riigis ringi, et muretseda nälgivalle kuningalle toitu. Vooride jõed voolasid ta lossi juure kokku, aga seda oli siiski nii vähe, nii kohutavalt vähe. Ning kollases päikesepaistes läbi särava tolmu heitis kuningas hinge, aga sõjavägede ülem läks ütlema rahvalle, et suur ning armuline kuningas ja valitseja Joe Niilus on surnud nälga. Ning rahvas pani katlad tulele ning sõi maitsvaid roogasid suureks rõõmupäevaks, aga vägev valitseja

lamas kirstus ja vaatas kadedusega rahva prassimist. Kohutav nälg kestis edasi ka surmas, kohutav nälg ei vabastanud teda ka pärast surma! Ning suur ja vägev valitseja suri veel nii palju kordi, kui palju tõstsid inimesed roogasid kaussidesse. Mitte keegi, mitte keegi ei tulnud ta juure, mitte keegi ei raatsinud pilduda isegi näritud konte ta kirstu. Sõi inimene ja näris koer, aga suur kuningas pidi surema nälga sajad korrad.

Ning siis katkes äkki nägemuste valdav ahel.

Joe Niilus avas silmad ning pilk tabas ämblikku, kes rippus ta rinna kohal niidi otsas. Joe oli väsinud ja üleni higine, kui oleks terve öö võidelnud kohutavate viirastustega. Pää pööritas ning silmi ette tõusid kahvatutena öised kujud, nälgijad ja orjad, naised ja joomarid, pikk rida viirastuste kangelas. Ta hõõrus niiskeid silmi ning tuletas meele omi sonimisi. Ta tundis pettumust ja hirmu, et polnud enam sigade kaupmees, ei baananiistanduse peremees, ega kuningas, vaid Joe Niilus, tähtsuseta üliõpilane Joe Niilus, kirstutegija Adam Niiluse poeg.

Algas jälle palav päev, õudne omas tühjuses ja kohutav omas koleduses. Kestis edasi nälg, unes ja ilmsi kui kinofilm, millel polnud lõppu. Ikka koomalle tõmbus puuduse silmus, sest abi polnud loota enam kusagilt. Isegi isalt mitte, sest kirstutegija Adam Niilus ei hoolinud pojast, elades väikeses alevis ning prassides armukestega ööd ning päevad. Küll kirjutas Joe isale härdaid kirju, palus

12 ja ähvardas, nurus ja manitses, aga vana lõbutseja ei raatsinud anda kopikatki. Ning üliõpilane Joe Niilus needis isa ja sammus näljale vastu, põskede kolletades sügismetsana.

Ta tõusis voodilt ning vaatas läbi akna säre-
vat linna, neid vabrikute pikki nõgikorstnaid ja
kirikute läikivaid kuplid, mis sirgusid päikese kullas
kui lainete vahulised tipud. Kees ja kihas rahutu
linn, jooksid inimesed ja masinad kui võluvas val-
sis, ainult Joe Niilus oli üksik ja tarbetu, rumal
Joe Niilus, kes ei leidnud tormavas ahelas ühtki
paika. Jooksid mööda temast tantsisklevad inime-
sed kui karnevaali kirjud lained, aga Joe Niilus vaa-
tas päält ning tundis enese võõrana kesk inimeste
hulkasid, üksikuna kesk miljardilist salka. Tormas
mööda temast elu hoovav impulss, jättes teda korstna-
pühkuri tigeda eide juure, nälja piinates metsikult.

Joe kuulatas, kuis kõrvaltoas sõimles unine
mees, viskas nõgiluua üle õla ning ukse paukudes
läks vihasena tööle. Ning mõni minut hiljemini kopu-
tati ta uksele ja eide punetav nägu ilmus praole,
soovides hääd hommikut. Vaatles poissi, muigas ja
kortsus nägu venis laiali kui pehme savi, nii et üliõpi-
lase hing täitus vastikusetundega. Ning see oli
veel kohutavam näljast, sest neis kavalais silmis
leegitses naiselik armastus ja ahnus, et üliõpilane
tundis hirmu ja õudust. Ei olnud pääsmist neist
kitsaist silmist, mis hiilisid ta järele vahetpidamata.
Ning isegi õhtuti, kui Joe Niilus hulkus mõtteta
mööda kihavaid uulitsaid, kõmpis korstnapühkuri

eit tema järele kui vari. Kus ka ei viibiks Joe, mida ka ei teeks, mida ka ei mõtleks, eit seisis ta teel kui kohutav nõid, ikka naeratades ning pilgutades kavalalt silmi. Isegi unenägudes ilmus ta juure, rääkides meelitusi ja liginedes luupainajana ikka lähemalle ja lähemalle.

„Kristjan läks tööle,“ lausus eit kavalalt, „võiksid nüüd tulla veidi mu tuppa, et mõnuses jutuajamises juua tassi kuuma kohvi?“

Ta naeratab ning vaatab ahnelt Niilust.

„Ma ei taha juua,“ lausus Joe, tundes kõris kõrvetavat kuivust.

„Tõesti ei taha? Ah, kui kahju sellest, oleksime mõlemad söönud ja joonud, et midagi paremat poleks meil soovida.“

Ning kaval eit kirjeldab neid saiu ja pudrusid, mis seisavad ta laual, et Joe nõrkeb kiusatusest. Kuid vaadates eite tunneb ta jälkust ning pöörab näo kõrvale. See on nõid, kes tahab teda kiskuda veel sügavamalle põhja, et siis irvitades kiskuda ta hinge ning lennata öises pimeduses tähtede poole. Ehk kas pole Joe Niilus näinud läbi ukse prao, kuidas korstnapühkuri eit nõiub ja seltsib saatanaga, kuidas nad itsitavad kahekesi, mängides kaarte ehk lobisedes lõbusalt ühest ning teisest. Ehk pole Joe Niilus näinud, kuis eit loeb omad varandused lauale, säravaid pärlid, läikivat kulda ning vanaaegset portselानी, hüpates laua ümber ülevas tujus. Kust mujalt ta saanud sarnase varanduse, ega ta närune mees ei korja pärlid katustelt.

Ning kord, kui eit unustas ukse lahti, kas Joe Niilus ei näinud, kuidas naine kõndis uhke daamina punases atlasis mööda tuba, ise imetelles oma jumalikku ilu ja uhkust. Ta võis isegi muuta kuju ja väljanägemist, sarnane nõid oli korstnapühkuri naine. Aga rumal mees ronis kõrgetel majakatustel ning ei teadnud midagi, ei teadnud, rumal, sedagi, kellega elanud kogu oma elu. Tuli hilja õhtul koju, must ning nõgine, väsinud ja haige, aga naine peitis varandused kirstu ja söimles tigidalt, et mehe päevane teenistus olnud nii väike. Naise ahnusel polnud piiri ning ta tigidus tõsis iga päevaga.

Joe Niilus katsus rääkida mehega, aga korstnapühkur oli pime omas totruses ning ei saanud millestki aru. Ta ei mõelnud isegi kordagi selle üle järele, miks näuguvad kasside parved ta toas, miks vilistavad korstnad vaikseil õil, miks tõuseb naine kesk ööd voodist ning kaob tundide kaupa pimedusse. Ehk kas pole Joe Niilus näinud, kuis korstnapühkuri eit pani ühel ööl luua jalge vahele ning lendas aknast välja kui tulilind. Kaua keerles ta tähtede seltsis kui tuulispask, särava kuu poolrattaga turjal, ning tuli alles hommikul tagasi, üleni higine ja väsinud. Ehk oli see ainult Joe haiglane viirasutus, nagu kõik need kuningad, sigade kaupmehed, banaani-istanduse peremehed, ehk oli see väikene katke ta nägemuste kirjust ahelast?

Ei, seda ei usu ta, sest eit on kaval ja tige, kes kõige pääle valmis. Ehk oli ka see ainult nägemus, kui eit mängis lõbusana paganaga kaarte.

Joe vaatas neid läbi ukse prao ning imestas nende sõbralikkust ja kulla rohkust, mille pääle mängisid nad. Pagan andis kaarte, ning pani risti trumbiks, aga siis selgus, et mõlemil olid käes ainult kõik trumbid. Teisi kaarte polnudki, sest mõlemad olid nõidunud omad kaardid trumpideks. Ning kui see selgus, naersid mõlemad ülevas tujus, mitte ainult nemad, vaid isegi kassid, kes kükitasid nende ümber. Joe nägi, kuis kasside lõuad läksid pärani lahti ja silmad itsitasid häälmeelil kui inimestel.

Ei, see polnud viirastus, see polnud nägemus, see oli reaalsus, nagu on reaalne tema ise, tema nälg, see kihav linn, see väike katusetuba, nagu on reaalne kõik see, mida võib näha silmaga ja katsuda käega. Nagu on reaalne korstnapühkuri naise imelik armastus tema vastu.

Ning Joe Niilus mõtleb:

Miks valinud eit just tema, nälgiva üliõpilase Joe Niiluse, kui tal on saadaval sada ilusat poissi. Mingu aga uulitsalle ning sajad jooksevad ta järele, sest kulla eest müüakse hinge samuti kui pastlaid. Ehk on ta ilusam teistest, parem teistest ehk on ta hing puh- tam ja säravam kui kõlisev portselaan, mis võetud tulest? See naise rumal kapriis, naise tuju, naise tahe, muud midagi. Võtab ta hinge, paneb luua jalge vahele ja lendab irtitades tähtede poole, Joe pu- has hing haisvate huulte juures.

Ning viha asub üliõpilase rindu.

Veel vara pidada võidupidu, armas. Veel vara mõelda, et näljast nõrkedes astub üle läve ning

16 annab end mõne suutäie eest jäädavaks. Ta nälg on küll kohutavalt suur, isegi juuksed kukuvad pääst kui koidest söödud, isegi nahk on niiske ja habras, aga ta võitleb veel edasi. Ta läheb ennemi uulitsalle ning hoiab mütsi kerjamiseks põlvede vahel, ta hüppab parem kõrgest sillast jõkke, ta teeb kõik, mida aga nõuab haiglane fantaasia, kuid korstnapühkuri naisele ta hinge ei müü. Ning siis on ju veel jumal, kes vaatleb huvitusega võitlust ning võib veel viimsel silmapilgul rutata appi. Võib sirutada oma lahke käe Joele vastu ning lausuda sõbralikult, et nüüd on küllalt võideldud, et nüüd on aeg võtta ka einet. Ning siis sööb Joe Niilus ilusasti kõhu täis, rohkem kui kunagi enne, ja on jälle lõbus ja mureta kui sündiv päev kesk rohelist välja.

Ning ta tuju paraneb ja nälg raugneb silmapilguks.

Ta litsub kaabu silmle ja astub välja, jalutades kaua kihavaid tänavaid mööda. Küll lõpeb kõik hästi, rahustab ta ennast, küll pühitseb õigus oma hiilgavat võitu. Tige eit pannakse raudu ning viiakse türmi, aga temale muretsetakse mõni väikene koht kuhugi kooliõpetajaks, et võiks ta noortele hingedele rääkida õiglusest ja kohustusetundest. Ning siis on kõik jälle hästi, siis käib ta jälle ülikoolis ja kuulab professorite ettelugemisi Rooma õigusest ja politseiseadusest.

Kuid mida kauemini kõnnib Joe, seda ligemalle astub nälg, piinates teda kui eit oma armastusega. Ta on meeleheitel, ta vaatab punetavaid nägusid ja

rõõmsaid silmi ning viha asub ta rindu. Ah, tuleb kord tuulispask, mõtleb Joe, tuleb kord suur tuulispask ning murrab need kõrged tornid ja korstnad, et nad langevad inimeste selga kõige oma kohutava raskusega. Jookse siis veel naervate silmiga ringi ja tunne jumalikku lõbu oma olemisest, kui kivide raske koorm lasub su turjal. Lõbutse siis veel ja ringle kui totter mööda kihavaid tänavaid.

Kuid juba järgmisel silmapilgul asub härdus Joe rindu. Las seista tornid omal kohal ning inimesed käia oma teed, sest kõik see on nii kena ja ilus, et midagi paremat pole soovida. Küll tuleb ka tema suur päev, sest selleks on ju jumal taevas. Veel vara rõõmuks ja piduks, veel tahab jumal vaa-delda ta võitlust, ta alandlikku meelt. Küll tuleb varsti aeg, kui ta lausub ka Joele mõne lahke sõna ning lõpetab ta kannatuse.

Ning äärmine passiivsus ja ükskõiksus valdab ta hinge. Joe istub pingile ning vaatleb kihavat elu oma ümber, kuid kõik see tundub nii võõrana ja kaugena, kui väljaspool elu reaalsust. Kõik need inimesed ja hobused, tormavad masinad ja säravad majad. See on imelik muinasjutt, see on nägemus, mis kestab edasi kui kinofilm, tshello kiunudes üht ning sama viisi. Ning kas otse tema vastas ei seisa kiirgavad etenduste kuulutused, suured ja veetlevad, punased ja sinised, kui kirju muinasjutt kaugest minevikust. „Tsirkus „Modernis“ astub ette küm-nendat korda kuuluz ratsutajanna Ekla Veider!“ loeb Joe Niilus naeratades. Ning ta juba näeb, kuis

18 lendab daam metshobuse seljas, särades viirastusena pärlmutter-ülirkonnas. Ning rahva ahned silmad vaatlevad Ekla Veidert, karjudes ja määratsedes. Elagu meie aja kõige suurem geenius Ekla Veider! Elagu kõige uuem ülesleidus, masin inimese kehas! Aga ratsutajanna tormab edasi, metshobuse pildudes tolmu ja tuld.

„Kuulsad, järeleaimamata klounid Bibaanid!“ loeb Joe Niilus. Kas pole Bibaanid samad jumalikud narrid, kes löbustasid teda, kui Joe oli veel kuningas säraval troonil? Kas narr ei rääkinud talle anekdooti kitsesest ja senaatorist, mis pani ta naerma pisarateni? Ja tõesti, nägemus kestab edasi, kirju ja veetlev, raske ja painajalik kui agoonia, millel pole lõppu.

Ning äkki hüppab Joe püsti.

„Täna etendatakse „Modernis“ „Kuningas Leari“ — otsitakse statiste . . .“

Otsitakse statiste! kordab Joe mitu kord. Ah, ole kiidetud, jumal, kes panid raskelle võitluselle lõpu. Ole tänatud oma lahkuse eest, et sirutasid lõpuks ometi armuliku käe. Nüüd on lõpp Joe kannatusel, sest Joe läheb „Moderni“ ning kaupleb enese statistiks.

Ning ääretu hirm valdab Joe, et kõik võib juba hilja olla, et kohad on ammu juba kinni ning ta on jälle hiljaks jäänud, et ta võib jälle rännata ööd ja päevad kiusatusega, langeda korstnapühkuri eide küüsi. Ning Joe Niilus jookseb tsirkuse poole,

lükates inimesi ja karjudes hirmul, et teda vaadeldakse kui hullu. 19

Väsinuna jõuab Joe tsirkusse.

Turnijad lendavad trapeetsidel, ratsutajad kihutavad hobuste seljas, klounid harjutavad pallidel hüppamist. Ning teistest eemal seisab pärlmutter-ülikonnas daam, vaadeldes harjutusi ning plaksutades piitsa. Ta pöörab näo Joe poole ning üliõpilane tunneb värinat soontes. Kuid siis ei viivita ta enam. Ta astub direktori juure ja räägib, et tal tahtmine tulla statistiks, sest teatri kunst on ikka olnud ta armsamaks ajaviiteks.

„Olete juba enne kunagi esinenud?“ küsib direktor naeratades.

„Ja, ja,“ vastab Joe palavikus. „Olen mänginud Idamaa kuningat ja sigade kaupmeest, banaani-istanduse peremeest ja lõbutsejat rahameest. Teie tunnete ometi kuulsaid tükke „Päike üle Vaikse okeani“ ja „Kuningas Bilbarin“?“

„Ja, miks mitte,“ vastab direktor. „Tahan neid asju ise oma tsirkuses instseneerida.“

Ning ta ulatab üliõpilasele kullatüki ja kaup on koos. Juba täna peab Joe esinema statistina „Kuningas Learis“, kui aga tal mängimiseks ei puudu oskus, saab ka suuremaid osi.

Kui joobunud astub Niilus välja.

Ta on päästetud, ta on päästetud!

Kui omasena tundub korraga see linn, kui madalaks vajunud korraga tornid. Ning võõrad inimesed on kõik tema sõbrad, kõik nii lahked ja armsad.

20 Ta tahaks langeda nendele kaela ja rääkida oma saladusest Sadama uulitsas, kus elab korstnapühkuri tige eit, kelle ametiks nõidumine. Ta tahab kutsuda inimesed appi, et nad tuleksid ja võtaksid nõia kinni ning viiksid ta türmi ehk põletaksid tuleriidal.

Kuid siis astub härdus Joe hinge.

Mispärast kiusata eite? Las elada temagi, nagu elanud senni, las panna luud jalge vahele ning keerelda õhus, sest ka nõid hingab ja elab ning tunneb lõbu oma elamisest. Ning mis selles halba, kui ta mängib vaikselt omas toas saatanaga kaarte, sest see ei puutu ometi teistele. Päril armast on vaadelda, kuidas nad tüssavad teineteist ning nõiuvad kõik kaardid trumpideks. Päril armast on vaadelda, kuidas isegi kassid sarnase teo üle naeravad.

Aga Joe tuleb säält ära.

Joe astub tsirkusse ning tõuseb ruttu geniaalseks kunstnikuks. Teda minnakse vaatama ning annetatakse talle terved kuningriigid, aga Joe ei võta midagi vastu. Joe võtab ratsutajanna Ekla Veideri naiseks ning avab oma tsirkuse, instseneerides sarnaseid töid, kui „Päike üle Vaikse ookeani“ ja „Kuningas Bilbarin“. Ning terve ilm tuleb vaatama neid tükke, isegi korstnapühkuri eit ja ta sõber saatan. Nad pistavad pääd kokku ning lausuvad sõbralikult:

„Joe Niilus on suur geenius!“

Ta oli võlutud tsirkuse kirjusest, lendavaist inimesist ja tormavaist hobustist. Ta oli joobunud naiste ilust, nende iharast jasmiinkahvatusest ja punasist mesihuulist. Ta ees avanes elu veetlev kaleidoskoop ning kirsturi poeg Joe käis sonides ringi, tänades Issandat, kes toimetanud asjad nii hästi. Ta oli sattunud võõrasse maailma, kus naljatasid klounid ja hüppasid pajatsid, kus liikusid sulgkerged ratsutajannad ning kollasnahalised hiinlased, riisipuudris shonglöörid ja sitked turnijad. Orkester mürtsus, gaasilambid sahisid, ahvid lendasid traapeetsidel, kloun väherdas areeni liivas. Ning rahva kirjud parved volasid Joest mööda, jättes ta mälestusse ahneid ning anduvaid silmi, kollaseid põski ja muhelevaid huuli.

Hommikul koju tulles unistas Joe nendest silmist, nägi neid fantastilistes unedes, vaatles nende põhjatust ja oli rõõmus, et asjad kujunenud nii hästi. Pikutades madala akna all, vaatas ta taeva sinetust ja unistas Ekla Veiderist, suudeldes iga ta sõna, ta hasardilist lendu metshobuse turjal, ta joobumist enese keha sitkusest. Naine kerkis ta silmiete kui vibreeriv joon, kui langev komeet oktoobri tähesajus. Hüppas hobuse selga ning tormas metsikus kiiruses areenil, et mõne silmapilgu järele kadudes jätta vaataja mälestusse vibreerivat joont.

Ja Joe Niilus võtab ta naiseks.

Joe Niilus ostab kaks valget hobust ning nad ratsutavad kahekesi sügise pargis, päikese veeredes alla. Kollaslehtede sahisedes räägib ta naisele uuest

22 hiiglateosest, mille nimi on „Kuningas Bilbarin“ ning mille ta mõtleb instseneerida omas tsirkuses. See on kurb lugu kuningast ja ta narrist, kes armastavad mõlemad tundmatut doominot. Ning kui nad ägavad armastusevalus, võtab tundmatu näokatte silmilt — ja see on tõbras sea nina ja kala lõpustega.

Joe Niilus ostab kõige suurema laeva ning nad sõidavad kahekesi fjordides, virmaliste sirutades veriseid käsi tähtede järele. Ta räägib naisele omast noorusest, kui mängis „Modernis“ lihtsat soldatit, seistes sfinksina liikumatult ehk karjudes kuningas Learile tervitust, et tsirkuse suur hoone värises ta häälest. Ning nad naeravad mõlemad, sest see olnud nii ammu, nii ammu, kui mõlemad olid vaesed ja algajad. Nüüd imestab terve ilm nende haruldast annet ja viistuhat tervitustelegrammi voolab igast ilmakaarest iga päev nende laevale.

Joe Niilus ostab kõik raudteed siin ilmas. Ning nad kibutavad kahekesi metsikus kiiruses läbi steppide ja kõrbede, linnast linna ja riigist riiki, kusagil peatamata. Mered ja jõed, linnad ja mäed, metsad ja lagendikud tormavad nendest mööda, sulades halli uduna ühte. Ning Joe silitab naise pehmet kätt ja räägib talle omast isast kirsturist, kelle ülemaks lõbuks on armastus.

Joe Niilus ostab saare Keskmerele ning ehitab sinna lossi valgest marmorist. Kuulsad poetid

tulevad talle külla ning ta jalutab nendega mirdi-
alleedel.

23

Kõlab kolmas kell. Orkester mürtsub marssi.

Joe viskab soldati punase mantli õlgadele, võtab piigi kätte ning astub ühes teiste statistidega areenile. Ta tahab esineda täna hiilgavamalt kui kunagi enne, ta mõtleb luua kuju, missugust ei tunne veel teatri ajalugu. Et vaataks Ekla Veider ja kõik see kirju amfiteater ning joobuks ta jumalikust mängust. Ta on järele kaalunud iga sammu, iga lihakse vöbina näol. Ta on uurinud põhjalikult literatuuri tollaegsest kuningakojast. Ning ta näitab, et isegi statistina võib luua jumaliku kuju, mis püsib terved aastasad alles.

Ning Joe vaatab võidurõõmsalt ringi, hoides säravat kilpi karu embleemiga käes. Ta kokkub. Tal raske uskuda silmi. Nurgalooshis istub korstnapühkuri naine ning tema kõrval ta sõber saatan mustas tsilindris. Nad närivad pähklaid ja sosistavad sõbralikult üksteisele tähendusi artistide kohta.

Joe pöörab selja ning seisab liikumata kohal, kuid ta tunneb eide puurivat pilku ning saatana muhelevat nägu. Miks tulnud nad siia, mõtleb Joe värisedes, kui võivad nõiduda õhus sada sarnast tsirkust? Miks istuvad kahekesi sõbralikult looshis ning vaatavad kloune, kui miljard geniaalsemaid kunstnikke seisab nende teenistuses? Miks plaksutavad käsi ratsutajannale, kui oskavad seda ametit ise tuhat kord paremini, sõites lihtsa luuaga ühe ainsama silmapilgu jooksul miljardi versta ning kui

24 tuul päri, siis veel rohkem. Ehk on nad tulnud püüdma teda, Niilust, kadestades ta õnne ja geni-aalsust?

Ning Joe mängib halvasti, on saamatu ja arg, astub kuningas Learile jala pääle ja vehib piigiga oskamatult. Teda tõugatakse, teda vaadatakse vihaga, talle sosistatakse kõrva, et läheks parem ära are-nilt. Joe on meeleheitel, ärritusest kahvatu, Joe tunneb surma õudust oma oskamatusest.

Ah, kõik on otsas, kõik on jäädavalt otsas, ahastab Joe. Ta ei tõuse kunagi kuulsaks artistiks, ta ei osta kunagi kaht valget hobust, maailma raudteid, suuri laevu, saart Keskmerele. Ta ostab koha kõige kaugemalle sõitvas rongis ning põgeneb ära sest neetud linnast, kus piinab teda korstna-pühkuri eit ja ta sõber saatan. Ta ei võta kunagi Ekla Veiderit naiseks, sest Ekla on näinud tema kohmetust ning naerab ühes teistega ta arguse üle. Ehk pole naised kõik niisugused, mõtleb Joe kur-buses, et naeravad su õnnetuse üle, küsimata põh-just. Kõik otsas, kõik unistused katkevad kui koi-dest söödud niidid. Ning elu argipäeva hallus võ-tab ta jahedasse kaissu, litsudes ta huulile nälja vastiku suudluse.

Etenduse lõppedes viskab Joe soldatimantli pingile, peites häbelikult silmi. Ta tahab põgeneda sellest valgusest, et kaduda linna hämarusse, var-jates oma häbi. Kuid Ekla Veider jääb tema ette seisma ja lausub lahkelt, et ta argus olnud jumalik, kui kuningas pööranud taltsutamata vihas sõjaväe

poole. Ning direktor kuulab päält ja naeratab, 25
lubades Joele anda tähtsamaid osi.

Siis mängis ta ikkagi hästi!

Siis polnud see sugugi halb, kui ta värises kohmetus arguses? Siis kadedusest kihutatud ähvardasid teised näitlejad teda? Ah, temas peitub siiski geniaalne vaim, kes paneb kord kihama ilma. Ta ostab kõige suuremad kullakaevandused ning annetab nad Ekla Veiderille, kes olnud nii lahke ja tähelepanelik ta vastu. Ta ostab kakskümmend kaheksa linna ning annetab armsalle Eklale paari lahke sõna eest! Ning lisaks veel tuhat ilusamat orja. Ning teiseks lisaks kõige suurema teatri, kus Ekla võiks näidata tervelle ilmalle oma ilu.

Joobununa astub Joe tsirkusest välja.

Ta on jälle nii rõõmus ja julge, et võiks püüda tähti sinisest taevast ja loopida neid kui säravaid pärlid tumedasse jökke. Ta võib jälle unistada ning ehitada kuldsed sillad reaalsusest muinasjuttu, tõstes end kõige ilusama müüdi kangelaseks. Ah, ta ongi juba suur artist, kes tuleb teatrist kui võidupidult, kus oli kogunud teda vaatlema terve maailm. Talle pakuti riigid ja linnad, orjad ja varandused, need meeletud inimesed tahtsid teda uputada lillede sajus, aga Joe tõstis kiassi kunsti auks ning kadus kellegi tähelepanemata. Joel armsam sammuda uulitsail hommikuhämaruses, kui juua ja kuulata kiitusi. Ehk ei hiili seegi daam tema järele varjuna, et langeda suure kunstniku ette põlvili ja sosistada

26 vaimustavat armuavaldust. Et öelda talle omast pakitsevast valust.

Vari ligineb, vari haarab teda käest.

„Meil üks tee,“ lausub ta itsitades.

Ning Joe kokkub.

Jälle langevad unistused tuhana kokku ning elu karm nägu pöörab ta poole omad vesised silmad. Jälle kaob illusoorne unistus ning tõelikkus astub ta ette kui tõbine. See on ju korstnapühkuri eit, kellest ei saa ta iialgi lahti. See on ju nõid, kes saatnud saatana koju ning hiilib ta järele armutuhinas. Ah, ta võib minna kõrbe, võib hüpata merde, aga eit on ta kannul ning lausub piuksuvalt, et nendel on üks tee. Ta võib enda panna kirstu ning lasta matta mädasohu, aga nõid istub ta kirstu kaanel ning laulab kui ööpik armastusest. Olgu neetud nõia kavalused ja himud, olgu neetud ta vana keha, kus asumas noor hing!

„Kõik õhtu vaatlen, kas on Joe või ei ole Joe,“ räägib eit lõbusalt. „Ning oligi Joe. Seisab kui eht soldat, karjub kui eht sõjamees. Lust vaadata armast poissi vigurdamas.“

„See mu teenistus,“ vastab poiss häbelikult.

„Või teenistus,“ lausub eit, muutes tooni. „Arvan, et teenistuse pärast üksi ei läinud Sa mägima kometit. Nägin Su põlevaid silmi, kui vaatlesid Ekla Veiderit, tuulispääd plikat. Rumal see poiss, kes armastab sarnast naist. Tal on olnud enne sind seitse bankiiri, üksteist luuletajat, kaks-kümmend kolm ametnikku ja sada üks kõige liht-

samat kelmi. Ning kõik nad läksid hukka, sest Ekla Veider sööb meeste hinge ning nende hukkamine on talle ülemaks lõbuks. See on põlenud naine, kes ühel ilusal silmapilgul kukub hobuse seljast ning langeb kokku kui tuhast kuju. Ning sina võid veel joobuda ta ilust ja õrnusest, küsimata sellest, mis olnud ta minevikus!“

„Oleme kõik patused jumala palge ees,“ lausub Joe järeleandlikult.

Kuid naine võtab ta käest ning manitseb.

„Oled veel poisikene, kes võib teha kergesti lollusi. Räägi minuga ning küsi minult nõu, siis kasvad tubliks poisiks, et isalgi oleks põhjust Sinu üle rõõmustada. Juba ammu pidin Sulle ütlema, et meeldid mulle, Joe. Ning sellest peab midagi saama.“

Toimetan nii, et korstnapühkur Kristjan langeb seitsme patuse päeval kõige kõrgemalt katuselt alla. Ning siis oleme mõlemad vabad. Ostame linna keskele maja ning elame õnnelikult, tundmata nälga ja muret. Ehk põlgad mind vanaks ja inetuks? Sellest oleks tõsiselt kahju, sest ilu ja noorus ei kaalu iialgi puhast hinge.“

Ning naine silitab üliõpilase kätt, rippudes takjana ta küljes.

Naine on kire ekstaasis, silmade põledes iharalt.

Naine suleb üliõpilase oma tahte ning armastuse võluvasse ringi.

Ning Joe mõtleb ahastuses, et sellest peab midagi saama. Ta peab matma omad unistused

28 ja armastuse ning heitma abiellu selle eidega, kelle selg on kükurus kui kollase kuu poolratas. Ta peab suudlema neid silmi ja hingama tema hingedõhku. Ta peab vaatama ta kortsus põski ja mängima temaga kaarte. Ei, see ei juhtu iialgi, mitte iialgi! vannub Joe pühalikult. Nemat võivad teda kiusata, piinata, ajada pinde ta naha alla, aga Joe ei müü oma hinge korstnapühkuri eidele. Nemat võivad teda panna orgi otsa ja pilduda õhku, võivad panna põlevad sõed ta silmaaukudesse, aga Joe ei astu iialgi eidega abiellu. Ning Kristjanile räägib ta ka, ärgu ronigu seitsme patuse päeval katuselle, sest eidel on temaga kaval nõu.

Ning üliõpilane keeb vihas.

„Lase mind lahti!“ hüüab ta mõrudalt. „Ma pole Sind iialgi kannatanud! Võid otsida teist, kes langeb Su küüsi, aga mind jäta jäädavalt rahule. Keerle õhus ning lõbutse paganaga, see Sinule kohasem amet.“

Ning ta kisub enese eidest lahti ja ruttab minema, põlgus ja viha nõia vastu. Ta jookseb mööda tühji tänavaid, otsides pääsu korstnapühkuri eidest. Kuid eit ruttab ta järele, halles silmis kirk, huuled põlglikus muheluses. Joe jookseb karjudes ees, aga eit ajab teda taga, küünitades käsi ta järele.

„Minust ei pääse Sa, rumal!“ hüüab ta üliõpilase kannul. „Mu vanad jalad on kiiremad Sinu omist, et võiksid pääseda mu küüsi!“

Ning ta viskab räti üliõpilase pähe ja Joe tunneb, kuis maa kaob ta alt. Ta tõuseb kohutava

kiirusega õhku, eide seistes ta kõrval. Kuid see polegi eit, see pole nõid, kes ajanud teda kui jänest tänavail, see on valge doomino ta kõrval. Ehk on jälle ta sattunud nägemuste ringi, kaugel elust ja tõelikkusest. Ehk lendab ta Keskmere saarele, saadetud Ekla Veiderist? Nad mõlemad tulid näitlejate maskeraadilt ning lendavad nüüd koju kui linnud, et valges marmorlossis puhata palliväsimust.

Joe vaatab alla ning kohkub.

Sajavärvilistes tuledes hiilgab linn ning jõgi voolab tast läbi kui hõbelõng. Ning hommiku-hämaras seisab meri kui läikiv soolaväli, kus liiguvad laevad kui mardikad liival. Ning üleval hiilgavad põhjatus indigosinas tähtede miljardid kui sametile visatud pärlivirnad.

Ei, see pole nägemus, unistus, uni!

Ta tõuseb ikka kõrgemale tähtede poole ning ikka kaugemale jääb maa.

Ta näeb oma all hämaraid lagendikke ja sinetavat vett. Ning kõik see kaob hämarusse kui sulades ühte.

„Mis mõtte meie lennul ning kuhu tormame sarnase kiirusega?“ küsib Joe doominolt.

Kuid see pole enam doomino ta kõrval.

Palli valges ülikonnas daam naeratab talle vastu, kahvatul rinnal valged krüsanteemid. Ta on ilusam kõigist, keda Joe iialgi näinud elus, ta on kui valgest vahust sündinud kirk, kui ihar suudlus, kui kunstniku kõige kaugemale ulatav fantaasia ilust ja õndsusest. Ta on kirk, mis tekkinud ko-

30 meetide kokkupõrkel, veetus, mida pakub tähesadu. Naeratab ning kahvatus huulis põleb iharus, vaatab üliõpilase otsa ning silmis leegitseb süütu anduvus.

Joe on jõobunud, Joe on meeletu, Joe on kõrgemas ekstaasis.

Kuid äkki valdab teda hirm.

Kas mitte nõid ei lenda ta kõrval, muutes nägu ja kuju? Käs mitte korstnapühkuri eit ei saada teda imelikul teekonnal, katsudes mõjuda nõidusega? Ning Joe pigistab silmad kinni ja karjub ahastuses:

„Ära vigurda, eit! Sellest on tõesti vähe kasu, sest tunnen Sind lõhnast, mis piirab sind. Oled ikka endiselt vastik, mis nägu ei tahaks ka kanda. Oled ikka endiselt kohutav, kuigi su kahvatut rinda katavad krüsanteemid. Sest roojane hing on Sul endine ning sellest ei saa Sina iialgi lahti!“

Ning ta kuuleb daami vastikut kihinat, kui naeraks lõbutseja joomar ta kõrval. Joe tõstab silmad ning näeb, et ta kõrval lendab tõepoolest korstnapühkuri eit, selg küürus, nägu kortsus.

Kurvalt ohkab Joe.

Maa kaugeneb ta all, paistes särava kuuna. Ning Joe märkab kohkudes, et nemad pole üksi lendamas õhus. Sääl sõidab keegi vanamoor ning pikk tulejuga käib ta järel. Kui pisuhänd tiirleb õhus, ise kisades ja vehkides. Vosvorläikivate silmiga vaatab ta ahnelt ringi ning märgates korstnapühkuri eite Joega, naeratab kavalalt ja nokutab kiitvalt pääd. Sääl lendab tiivuline koer ning ta seljas istub daam,

pildudes värvilist konfetti laiali. Hasardilises sõidus ringlevad ta valged käsivarred ning pikad juuksed lendavad ta järel vihisedes kui siud. Sää! vihtlevad kisades kaks eite ning hauguvad kui koerad teine teisele näkku.

Ning taevane jumal, kas see pole ajaloo-professor Erko Viidas? Ning kas ta kõrval ei küüruta vali tsaar Juhan hirmus? Mõlemad istuvad vaibal ja joovad viina, tõstes teineteise terviseks klaasi klaasi järele. Nad lõbutsevad sõites ja räägivad ülevas tujus kui kaks sõpra, kes saanud üle hulga aja jälle kord kokku.

Joe ei taha uskuda silmi. Professor Viidas, tema armsam õpetlane, ikka korrekt ning viisakas, professor Viidas on nõid ning seltsib ajalooliste isikutega, prassides nendega kõrgel õhus! Kõik ilm on täis nõidust ja vastikut rumalust! Isegi suuremad õpetlased müüvad hinge saatanale, et saada mõne suutäie rohkem viina!

Ning edasi näeb Joe ikka rohkem inimesi ja elajaid keerlemas õhus. Sää! jooksevad sigade rõhkivad parved ning hiiglane ajab neid tulise piitsaga. Sää! sõidavad lilledest lootsikuis märatsevad bakhandid, lauldes viinast ja valminud viljast. Sää! liigub aeglaselt karavaan pikas looklevas reas, kõmpiva sandiga ees. Sää! pilluvad pomme atleedid ning kiitlevad oma jõu ja osavusega. See on fantastide ilm, kuhu Joe on sattunud, nõidade lõbutsev pere.

Ning Niilus vaatab kurvalt alla, kus kaugeneb maa, kui lendaks häbi tundes mustendavasse kuristikku. Nüüd paistab ta veel kui väike täht teiste sarnaste keskel, kaugel, kaugel all indigopehmes sinas. Sääl olid linnad ja mered, lagendikud ja metsad, ahastavad inimesed ja kiskjad loomad, kuid nüüd on see sulanud ühte väikeseks täpikeseks ääretus kosmoses. Kõik valud ja kired, rõõmud ja kannatused, pimeöö ahastused ja soniv visklemine, surmagoonia ja lõbutsev hoog.

Sellel säratäpil hingab ja liigub ka Ekla Veider ning Joe Niilus unistab talle osta kõik maailma raudteed, et kihutada kahekesi metsikus kiiruses riigist riiki.

Kui lühike teekond, kui väike fantaasia!

Nüüd seisab ta miljard versta neist kohtest eemal, tõustes ikka kõrgemale. Ning Ekla Veider ratsutab ka praegu sääal all metshobuse turjal, ja inimesed plaksutavad talle käsi. Ah, kui ta saaks jälle kord tagasi sinna, väikeseks mikroobiks sel säraval tähel! Kui saaks jälle tunda nende valu ja hõisata nende rõõmu! Kuid ta on sattunud kosmose ääretusse, tõustes ikka kõrgemale, ikka rohkem kaugenedes maast.

Taevalle tõuseb seitse päikest, igaüks oma värvi. Tarretanud veripunane, kuuläike-kollane, indigosinine. Nende värvilised kiired heitlevad taevas kui vikerkaare säravad mõõgad. Joe Niilus märkab, et päikesed ristlevad kui lahingulaevad ning sajad komeedid tormavad nende ümber kui torpeedod.

„Kuhu viib meie tee?“ küsib Joe Niilus nõialt. „Ehk peame lendama igaviku, ehk peame kivenema ise komeediks, et tiirelda mõne sinipäikese ümber kui need sääl?“

„Oleme lennul ainult kaks silmapilku,“ vastab eit itsitades. „Tormame kiiremalt kui ükski komeet!“

Ja Joe märkab, et seitse värvilist päikest kaob kiirelt sügavusse, hiilgades all kui säravad briljandid.

Nad jõuavad pimedusevöösse.

Joe tunneb pimeduse säravat pehmust, kuu-
leb ta imelikku kohinat, kui voolaksid rahutud
veed tema ümber. Ning pimeduses hiilgavad eksiva-
vate hingede vosvorläikivad silmad, nii imelikult
ahastavad ja hirmunud. Kui tuliliblikad lendlevad
säravas pimeduses, sosistades, otsides.

Joe tunneb surma õudust.

Agaga korstnapühkuri eit kasutab pimedust. Ta
litsub oma põse Joe põsele, sosistades armastusest
ja kirest, et Joe nõrkeb õudusest. Ta on võimetu
ja abitu, ta karjub, agaga hääli ei kosta, ta tahab tõsta
käsi, agaga liikmed on tinarasked. Ning ikka lähemale
kleebib end nõid, nii et Joe tunneb ta ihu külmust.

Siis kaob ka pimedus.

Sinised sillad ripuvad õhus ning neid mööda
jalutavad hiiglased. Nad pilluvad päikesi kui palle
õhku ning lõbutsevad kui lapsed nende tulijugadest.
Roosad kehad kumavad, lihaksed säravad kui vask.

Joe märkab uuesti oma kõrval daami, kuid
see on eeteriline kui unistus. Tal on seljas pärl-

34 mutter-ülikond ning ta hüppab metshobuse turjale, ratsutades õhus kui tuulispask.

„Joe,“ lausub ta kurvalt, „meie oleme jõudnud nõiduse piiridest välja, nüüd võime vabaneda korstnapühkuri tigidast eidest. Tule istu mu hobuse selga ning kihutame tagasi maale, kus rahvas on läinud juba kärsituks geniaalse Niiluse ootel. Tule võta mind käest ja ole mulle meheks ja sõbraks, et võidelda kurjuse vastu.“

Ning Joe karjatab rõõmust ja hüppab metshobuse turjal.

Joe suudleb Ekla kuumavaid põski, olles õnnelik, et kõik jälle lõppenud nii hästi. Nad kihutavad metshobusel ringi, otsides kosmoses säravat tähte.

Ning õnne joobumises märkab äkki Joe, et ta kõrval on jälle korstnapühkuri eit.

Naine naerab tigidalt.

Nende ees avanevad kuldsed väravad, päike särab üle linna, lipud lehvivad uulitsail, rahvas kogunud neid vastu võtma.

„Joe Niilus on päralt jõudnud! Elagu Joe Niilus!“ karjub rahvas vaimustuses.

Ning rahva vaimustaval hüüdel astub Joe Niilus linna.

See pole maa, kuhu Joe on jõudnud. Linn ripub õhus ning üle selle särab must taevas, pehme ja läikiv, kuhu kaovad obeliskidena kõrged majad ja tornid. Linna all venivad pilved kui udu soistest madalikest, roosad ja vormitud. Kaugel linna ääres säravad mägede kõrged ahelad kui ääretud soolalademed.

Need on teemantlossid, kus elab Joe Niilus, jalutades suuris saales, mille laeks muldmust taevas. Need on ääretud palmide pargid, kus viidab ta aega orjade seltsis. Need on tihedad metsad, kus käib ta jahil, saadetud lõbutsejaist jahimeestest. Ta valitseb seda illusoorset maailma, tundmatut ning eeterilist, olles jälle veetleva müüdi kangelane. Ta on jälle vägev ning armulik kuningas Joe Niilus, kelle omandus see linn ning miljardilised orjade salgad. Ta on käskija üle kõige ning peremees üle kõige, sest ta on Joe Niilus, kirsturi Niiluse poeg.

Uus päev algab ta elus.

Need on roosilised unenäod, mis panevad purju. See on õuduse ekstaas, müüt, unistus, mis kestab päevast päeva kui armastuseagoonia. See on veetlev sinfoonia hinge lennust kosmose ääretusse, ikka kõrgemale ja kaugemale elu reaalsusest. See on hinge lõbutsemine väljaspool elu mateeriat, tõus lumiselle mäeharjale, kust püüda võib tähti ja uppuda päikese särasse. Kadumine naise valdavasse kirge, tagasipöörmata, ikka sügavamalle, jäädavaks. Uppumine rooside sattu. Meeletu ekstaas ja meeletu lend.

Midagi ei ole enam reaalsed ja seletatavat. Ei ole kontuure kujudel ega nägemustel ühendavat lüli. Kui kuldsed niidid sirguvad päikesest päikesesse, kadudes kosmose ääretusse. Joe Niilus ei tea, kunas algab päev ja lõpeb öö; kas on see ainus silmapilk unistuse keevas impulsis, ehk läinud juba mööda terved aastasajad, pikad, lendlevad, sinetusse kaduvad. On kadunud aeg ning kustunud ta sammude kivine kõmin.

Joe Niilus ei tea isegi seda, kas on ta käskija või kästav, kuningas või õri. Kas alles hiljuti ei jalatanud ta väljaspool linna müüri kui tähtsusetu karjus, lauldes serenaadi ilusamalle naistest? Kelle näo pronkspunetus säras kirglikus ekstaasis, kelle huuled imesid janunevalt ta hinge, kelle silmis läikis taeva põhjatus, kuid keda ennast ta ometi polnud kordki näinud. Ning kas see naine ei huiganud teda säälpool müüri, pildudes talle lilli ja suudlusi, et karjus nõrkes armastuses?

Oli see või ei olnud see mitte?

Kuid Joe Niilus tundis, et iga lihas tõmbus veel praegu värisedes. Veel praegu tundis ta joobnustavat hurma ning nägi neid lilli, mis langesid üle müüri. Veel praegu tundis Joe neid kõrvetavaid suudlusi, mis naine pildus talle, nägematule karjuselle, säälpoolt müüri.

Ning kunas oli see päev, kui ta istus kuningana troonil ja kutsus kokku kõik ilud ja armud. Kui roosad pilved lendasid ta juure naiste miljaridid, tulles alt pilvilt ja ülevalt läikivast pimedusest,

põhjast ja idast, lõunast ja läänest. Olid lugematud nende eeterilised parved, kui äikesepilved kerkisid Joe ette, roosad ja kahvatud, pruunid ja valged, sinisilmised ja mustajuuksilised, igast rahvusest ja igas vanaduses. Lauldes, huigates, naerdes, sirutades käsi ja pildudes jalgu, kui meeletu orgia ahel. Lillede sajus lendlesid nad Joe ümber ning vägev kuningas tundis, kuidas armastas ta kõiki neid, mitte üht, mitte kaht, vaid kõiki miljarde üksikult. Igaühe vastu põles ta hing esimese joovastuse ekstaasis. Ta tundis, kuis kadus nende kiresse, uppus nende iharusse, sulades ühte nende hõiskega. Ta tundis, kuis põlev kirk käristas tükikesteks ta hinge kui närbunud lille.

Oli see või ei olnud seda mitte?

Veel praegu lendlevad ta silmi ees naiste viirastuslikud kujud ning Joe nõrkeb armuvärinas. Veel praegu tunneb ta oma soontes tuld, mis põletab ja kõrvetab janunevat hinge. Veel praegu närbud ta huuled suudlusist ja hallid silmad on täis kleepivat und.

Ning need bakhantide ööd torni punases saalis, mis olid kui torni kirglik pais. Ning need imelikud viisid harfidel, missuguseid pole Joe iial enne kuulnud, ikka tormisemad, ikka tulisemad, jõudes ekstaasi kulminatsioonini ning siis äkki katkedes kesk tantsu pöörasemat hoogu. Ning see meeletu trummide pöörin, kui sammuksid sõjavägede korpused ja taevas lõhkeks välgatustest. Ning see tantsisklevate jalgade imelik rütm, kajastades põleva

38 hinge vibratsiooni. Ehk oli ka see ainult unistus, Joe fantaasia haiglane sünnitus?

Ei, see kõik on olnud ning kestab edasi, kuid sündmuste ja tundmuste vahel ei ole ainult ühendavat lüli. Kui mägede harjad hiilgavad ja hingavad ning päeva järele läheb päev. Ei ole pettumust ega valu, langust ega heitlust, mis tülitaks ta õndsust. Isegi orjad kõnnivad temast mööda kui udused pilved, näitamata silmi ja nägu.

Joe on unustanud eilse päeva, särava maakeratähe sinetavas kosmoses, Ekla Veideri ja korstnapühkuri tigateda eide. Joe on unustanud elu reaalsuse, elades teadmatuses ja õndsuses. Ning kui musta taevasse kerkib sinine päike, imeb ta kiiri kui oopiumi joobnustavat kihvti, olles kangelane müüdis.

Ainult vahel, kui lamab pargis küpressi all, tulevad meele mingisugused aimused endisest elust, kuid need on nii segased ja vormitud, et ta kaotab sündmuse lõnga. See on tunne ta olemise alg-ajast, kui lendas liblikana üle sinise vee ning imes tiibadesse päikese säravat kulda. Ehk oli see raske unenägu, mis läinud meelest ning jätnud järele üksi mõruda tunde.

Kuid siis tuleb patuste päev.

Mustast taevast valgub alla rõhuv pimedus ning linna all venivad pilved muutuvad veripunasteks. Mägede harjad kaovad pimedusse ning nende otsas huikavad kotkad õudust ja surma. On hämarad

lõsside suured saalid, kus liiguvad siluettidena orjade vihased salgad. 39

Joe Niilus ärkab kui unede kuristikust.

Avanevad silmad, mis olid täis kleepivat nõidust. Tuleb tagasi mõistus, mis oli halvatud. Kõigi patuste päeval on võimetud nõidade sosistused ning kavalad sepitsused. Tõuseb purpurpunane eesriie, paljastades kavalat nõidust, andes kõigile tagasi nende kuju ja vormi, et ahastuses hüüda jumala poole.

See on õudne maailm, kus Joe on elanud. See on õuduse riik, kus olnud ta kuningaks. See on vastikute gnoomide elukoht, nõidade peatuskoht rändamistel, usside kihvtine pesa. Karkudel kühmased nõiad, tiivulised koerad, vihisevad lohemaod, kohutavad brontosaurid, lendavad ussid, kihvtised skorpionid, sõimavad papagoid, nõdrameelsed saatanad, haukuvad oinad, — kõik, kõik vihisevad õhus ning piiravad Joe Niilust. Sinised, limavad, säravad, külmad, — sirutavad päid ning sülitavad tuld ja kihvti. Ikka rohkem ja rohkem tuleb neid juure, roomates soistest madalikest ja mägede pragudest, majade keldritest ja pimedast taevast. Ikka meeletumaks muutub nende kihin, ikka vastikumateks nende läikivad kered.

See pole päike, mis särab mustal taeval. See on nõdrameelse hiiglase sinine silm, mis vaatab alla ahnelt ja tigidalt. Kord leiab ta gnoomide keskelt paraja suutäie, sirutab käed selle järele ning paneb säravate hammaste vahele, et gnoomi kondid pude-

40 nevad. Need pole mäed kui säravad soolalademed linna ääres. Need on hiiglase kollased sääred, täis putukate veriseid jälgi. Ning need pole majad ja tornid, mille kõrged tipud kaovad taeva mustendusse. Need on niisked koopad soises madalikus, kus põrnitsevad ussid ja nõiad.

Ning Joe väriseb surma õuduses, vaadates kõike seda kohutavust ja jookstes külmade võlvide all ahastuses. Tema, Joe Niilus, vaese kirsturi poeg, on suudelnud gnoomide külmi huuli ja kaisutanud nõidasid esimeses kires. Tema on joobunud nende ilust ja veetlusest, Jangedes õndsuse-ekstaasi kui silmitu totter. Tema on istunud nende kõrval ja mõelnud armastuse valdavast agooniast. Tema on käinud jahil nõdrameeliste saatanatega ning prassinud kühmaste nõidadega. Siis need olidki bakhanidid, kes mängisid harfidel imelikke viise. Siis usside vihinas kuulis ta tormilist trummipõrinat, kui marsiksid sõjavägede korpused. Siis korstnapühkuri eit oli see pronkspunetusega naine, kes pildus lilli ja suudlusi üle kõrge müüri! Olgu neetud see keerlev kosmos, mis kannab oma hinges kõike seda toorust!

Joe on olnud silmitu nõdrameelne, kes ei näinud kõike seda enne. Ta on elanud gnoomide seltsis koopas ning arvanud enda olevat kuldseis losses! Ta on vajunud mädanevas soos ja ette kujutanud end küpresside alleedel. Ta on kaisutanud läikivaid usse ja näinud nende asemel kõige jumalikumaid daame!

Talle tulevad meele korstnapühkuri eide ähvar-

dused, lend kõrguses, seitse värvilist päikest. Talle tuleb meele tsirkuse kirjusus, ratsutajanna Ekla Veider, „Kuningas Lear“. Ah kuis ihkab ta sinna, jälle hingata maa värsket mulda ning vaadata sirguvaid nõgikorstnaid. Jälle tunda ratsutajanna põlevat pilku ning uppuda silmade särasse. Kuis värisesid kastanite valged küünlad tsirkusealleel, kuis rändasid inimesed kergeil tiivul kui liblikad.

Ning Joe mõtleb põgeneda.

Kaugemalle välja sest gnoomide riigist, kus tõbised mõiravad, ussid vihisevad, nõdrameelsed saatanad lallutavad hullumeelsuseni üht ning sama. Parem langeda linna kõrgest müürist mädasohu, parem surra, hulluda.

Kuid Joe juure tuleb korstnapühkuri eit. Ta on muutunud veel kohutavamaks omas inetuses, kühm paisunud veel suuremaks, silmad läinud veel punasemaks. Haisvais nartses seisab ta üliõpilase ees, huuled kavalas muheluses.

„On tulnud patuste päev, mil nägid sa kõike jälle õiges valguses. Kuid see on ainult kord aastas, väike silmapilk õndsuses. Ole mõistlik, Joe, ning ära põgene siit, siis võid elada nagu senni, elada unistuste võluvas ringis. Ole truu oma armastusele ning suudle ka patuste päeval mu huuli, siis kestab see illusoorne unistus edasi, ning edasi valitses Sa kuningana selles riigis.“

Kuid Joe põgeneb korstnapühkuri eidest. Ta jookseb gnoomide koobaste vahel, mässides end

42 musta rätti ning peites end pimedusse. Teda aetakse taga, teda püütakse, võetakse kinni.

„Kes on see inimene meie keskel?“ küsivad gnoomid ning nende mustad suud venivad kõrvuni laiali. „Kuidas on tema, surelik, sattunud meie keskelle, võtnud osa meie pidustustest ning maitsnud meie õnne. Ehk ongi tema see viiejalgne lövi, kes valitses meid ning käsutas kuningana? Ehk ongi tema see valelik, see kaval, kel kavatsus viia meid hukatusse!“

Voolavad kokku kelkivad ritsikad, vabisevad nõiad, haukujad oinad, huikavad ahvid. Lendavad kokku kõik ussid ja tiivulised koerad, silmitud tõprad ja sõimavad papagooid. Ronivad pragudest välja naervad kärnkonnad ja huluvad metssead. Ning möirates lendlevad nad Joe Niiluse ümber, karjudes talle kui äraandjale surma.

„Tulle, tulle!“ huikavad kullid.

„Põletada tuleriidal!“ itsitavad nõiad, viheldes end õhus.

Ning Joe Niilus märkab korstnapühkuri eite nende keskel, naervat ning lõbutsevat, kelle viheldes särisevad ta kintsud kui punane raud. Eit vaatab üliõpilasele silma ning joobumus Joe surmast valdab ta hinge.

„Enne põletamist visata sügavamasse koopa usside seltsi!“ karjub ta itsitades.

„Koopa, koopa!“ kajastub hääl gnoomide keskel.

Ning Joe võetakse kinni ja visatakse niiskesse koopa, kus roomavad ussid ja kärnkonnad. Ta

tunneb oma ihul nende külmust ja põsil nende kihvtist hingamist. Ta kuuleb pimeduses nende õudset vihinat, kui krabiseksid sügise kollaslehed pargis. Kuis muutusid äkki ta roosilised uned, kuis kujunes müüt ahastuseks! Kui sügiseilm tema elu: sügisekullas paistab kõrge päike, et järgmisel silmapilgul kattuda pilviga, mis saadavad alla rahet ja lund.

Kes päästab tema sest gnoomide riigist, kes juhatab tee talle maale? Kas ulatab jumala sõbralik käsi siia niiskesse koopa, et jälle kord panna üliõpilase kannatusele lõpu? Kas kostavad siit Joe härdad palved ja ahastused kõrgelle üles, kõrgemale sellest kiinrusmustast taevast?

Ussid käänlevad Joe kätel, konnad hüppavad ta õlgadele. Ning viimses ahastuses roomab Joe koopast välja, kadudes linna pimedusse. Endiselt vihisevad gnoomide parved üle linna, naerdes totralt ja lõbutsevalt, maadeldes koerte ja nõidadega. Hirm valdab üliõpilase hinge, paaniline, muljuv hirm. Ta vaatab hiiglase säravat sinist silma ning ta kollase näo koledaid kontuure, kartes hiiglase ärkamist. Kuis litsub ta jala selle linna pääle, surmates kõik, kes lendlevad õhus ja roomavad maas, kõik, kes hingavad ja lõbutsevad. Ning Joe Niilus, üliõpilane kaugelt maakeralt, sureb ühes teistega, luude murdudes kui kuivanud oksad. Ning mitte keegi ei pane küünalt jumalaema armuliku palge ette, mitte keegi ei sosista palvet ta patuse hinge eest. Joe sureb kui tundmatu gnoom, suur artist Joe Niilus,

44 kelle kuulsusest elab terve maailm. Joe langeb ühes teistega vihase hiiglase jala alla, et ei jää temast järele märga kohtagi. Ei tule Ekla Veider mustas looris ta hauale, ei pea kuulsad mehed ta surma puhul kahjatsevaid kõnesid.

Kuid hiiglane ei liigahta.

Külmalt ja kustunult vaatab ta sinine silm üle linna. Ning Joe Niilus mõtleb hommikust, kui hiiglane rahuldab isu mõne gnoomiga, mis paneb jälle särama selgemalt ta ainsa silma. Siis roomavad nõiad ja ussid koobastest välja ning otsivad teda linnas ja väljaspool linna müüri. Siis soevad nad ta kõitega kinni, kallavad tõrvaga üle ja viivad hõiskega tuleriidale, et tunda rõõmu ta kannatusest. Algab meeletu tants tuleriida ümber, gnoomide pidu, usside vihin. Algab tõbraste lõbutsemine, võit inimese üle.

Hirm ning surma õudus valdab üliõpilase hinge.

Ja õuduses paisub ta viha.

Joe on artist, suur artist, missugust pole näinud veel maailm. Kuid Joe võib olla ka timukas, kes võtab kirve kätte ja raiub gnoomide päid kunstniku rahuga, kui lõhuks puid, kildude lennates laiali. Joe Niiluse viha voolab laiali kui paisunud jõgi, uhtes eest kõik tõkked ja koledused. Ta võib olla ka järeleaimamata kunstnik kättemaksmisevihas, meeletus hoos, mis murrab tormina vastased.

Ning mõttest joobudes tiirleb Joe ümber linna ning süütab põlema kõik majad ja koopad. Varsti kerkivad suitsu paksud pilved muldmusta taeva

poole ning tule verised keeled sirguvad vihisedes, kui kerkiksid tulisiud üles. Kui püüaks taeva poole purpuriline ahnus.

Algab paaniline põgenemine ja tiirlemine, kuulduvad karjatused ja oiged, nõdrameeliste saatanate naer ja oinaste õudne haukumine. Roomavad välja kõik kühmased nõiad, limavad gnoomid, rõhkivad brontosaurid, kihvtised skorpionid, söimavad papagoid, näuguvad kassid, nõdrameelsed saatanad, tiivulised ussid, täites õhku hirmunud kisaga. Kuid tuli suureneb, laieneb, tõuseb kõrgelle üle linna, ahnelt neelates kõiki tulisesse kurku. Hakkavad põlema ussid ja nõiad, et põleva ihu vänge lehk kihvtitab õhu. Hakkavad aurama niisked sood, kus põrnitsevad konnad ja sisalikud. Lendlevad kisades nõiad ja papagoid õhus, katsudes põgeneda tule ringist. Kuid tuli püüab nüüd neid punaste kätega ja surub kui meeletus armastuseagoonias vastu surmavat rinda. Kaisutab kirglikus ekstaasis, vajutades punase suu nende ahastavale suule.

Nõidade riik läinud põlema.

Nõidade saun on tules. Sääl vihtlesid nõiad ja lõbutsevad nõdrameelsed, sääl peeti pimeduse võitu. Nüüd vihtleb tuli neid ning nõidade kintsud särisevad kui punane raud.

Joe Niilus seisab linna kõrgel müüril ja vaatleb tule kirglikku bakhanaali. Põlevad kõik siia tuhaks ja põrmuks ning jääb üksi tema siin all ja vihane hiiglane sääal üleval. Põlenud linna varemotel roomab ta kui tõbine kärbes, aga hiiglane varitseb teda ain-

46 sama silmaga tigidalt. Algab võitlus nende vahel, algab põgenemine, paaniline hirm. Kuid hiiglane võidab lõpuks ning pistab Joe oma läikivate hammaste vahele.

Lõpp on üks, lõpp on hukkumine, surm, mis seisab ta ees kohutavana.

Joe Niilus vaatab põlevat linna, kuuleb karjastust ja kisa, näeb surma õudust gnoomide sinistel nägudel. Hukkuvad nad, langevad tulle, särisevad.

Ning äkki märkab Joe, kuis suitsupilvest kerkitab üles korstnapühkuri eit, katsudes põgeneda tule ringist. Ta märkab üliõpilast linna müüril, saadab needuse ta poole, vehkides luiste kätega. „Põleb ka sinu unistus tuhaks ja põrmuks!“ karjatab ta kohutavalt. Kuid siis sirutab tuli käed eide järele ning ta langeb karjatades tule läikivasse keerdsõlme.

Hakkavad lõhkema gnoomide kehad, paukudes looklevas tules. Hakkavad raugema karjatused, muutudes agooniliseks sosinaks. Taeväs kumab leekides ning Joe Niilus märkab hiiglase nägu, mis avaldab uudishimu ja imestust. Hiiglane liigahtas. Hiiglane kummardas päa madalamale ning vaatas imestusega tüki aega põlevat linna. Siis märkas ta üliõpilast linna müüril ning sirutas karvase käe tajärele.

Joe Niilus tõuseb vihisedes õhku. Kuid hiiglane ei pane teda hammaste vahele. Hiiglane hoiab teda peol ning vaatleb kaua imestusega. Ta pole veel näinud niisugust looma. Ta nuusutab inimest, katsub ta käsi ja jalgu, naeratab ning viskab siis põlgusega kui tarbetu asja kosmose sinetusse.

Tormavad temast mööda tähtede miljardid, värvilised päikesed ja säravad komeedid. Joe Niilus tormab päädpöörivas kiiruses ikka alla ja alla, vihisedes õhus kui lohemadu.

Ta satub uuesti planeedile ning see on maa, siin on tema linn, seda põikuulitsat mööda käis ta igal hommikul ülikooli. Aastast aastasse, unistades maist ja rahvaist. Ning ääretu rõõm valdab Joe hinge, et suudleb nõdrameelsena uulitsa külmi kive. On lõppenud nõidus, on lõppenud öine teekond, Joe on vaba! Joe on vaba. Ei tule enam iialgi ta juure tige korstnapühkuri eit ning ei räägi omast armastusest, mis kole ja õudne. Tema ees avaneb võidukäik kuulsuselle. Ta võtab Ekla Veideri käelt ning nad sammuvad kahekesi tõusva päikese poole.

Ning ka vana korstnapühkur Kristjan võib heita teine kord abiellu, sest ta naine-nõid on nüüd surnud. Joe läheb vana Kristjani juure ja räägib talle ta eide surmast ja näitab talle neid kirste, kuhu naine peitnud varanduse. Nad laotavad pärlid ja teemandid põrandalle ja rõõmustavad kui lapsed.

Ning tänutundmuses Issanda poole, kes juhitanud asjad nii hästi, vaatab Joe alandlikult taeva poole. Veel praegu kumab taevas, sest nõiad põlevad viimses hingetõmbuses. Ning lüüakse kellu, ning puhutakse pasunaid, ning hämarail uulitsail tormavad inimesed. Aurupritsid lendavad Joest mööda.

„See rumal mäng,“ mõtleb Joe, „ega nõidade põlevat riiki minda kustutama.“

Kuid rõõmust ja uudishimust laseb end kiskuda vooluga kaasa, tormates teistega hämarail uulitsail. Nad jõuavad tsirkuse „Moderni“ ette, mis põleb kui küünal leekides.

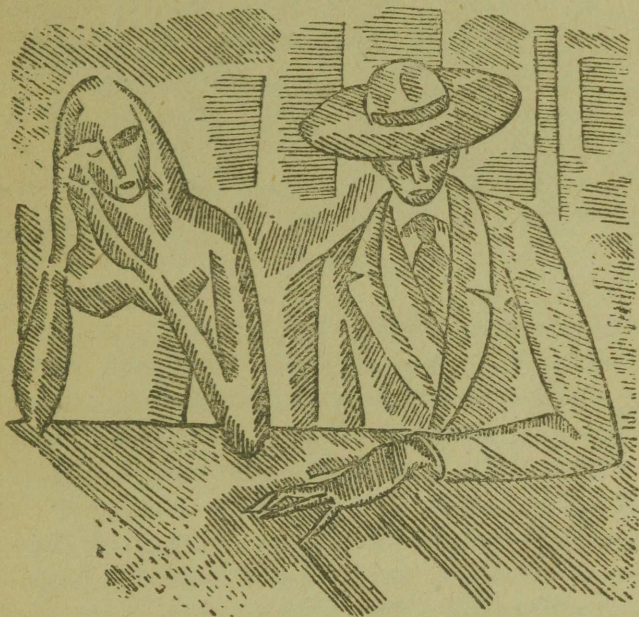
See on nägemus, mis kestab edasi, see on nõidus, mis ei taha lahkuda Niilusest. Lõhkevad siingi paukudes põlevad hobused ja klounid ning tule ahned keeled sirguvad taeva poole.

Ning ses kohutavas tule keerdsõlmes põleb ka Ekla Veider, tema jumalikud silmad ja põsed, tema kahvatu rind ja marmorvalged käed. Tuli lakub teda verise keelega kui näljane koer.

Ning ääretu hirm valdab Niiluse ja ta jookseb hulludes minema.

Pimedus mässib ta januneva hinge samet-pehmesse vaipa.

1918.

AUGUST GAILITI SURM

Ta ärkas püsside kogupaugest uulitsail.

Nagu ikka, käisid verised võitlused võimu pärast: mürtsusid haubitsid, kuulipritsid ning lõhkesid granaadid ning shrapnellid, põlesid mitmel pool agulid. Hommiku hämaras paistis taevas kui tule kiirgav meri, kus tormasid vihisedes tulisiud. Ning pilvede punane kangastus oli kui verine võitluseväli.

Raugemata terror sirutas punaseid tiibu kui veriseid kangaid üle linna. Ning inimesed vintlesid ta purpurises suudluses, tabatud näljast, taustid ehk lõhkevast granaadist. Elajas pigistas inimeste kahvatusse rindu omad teravad küüned ning ta hullumeelsed silmad vilkusid ahnelt ning janunevalt. Kui torm paisusid ta tiivad, pildudes segi linnad ja külad.

Uulitsad ning sillad olid barrikadeeritud tramvavagunite, vankrite, telefonitulpade ning lõhutud mööbliga, majade katustelle ning pööningutele olid asetatud kuulipritsid, kirikute akendest ning tornide luukidest vahtisid välja suurtükkide otsad, risti ning põiki uulitsatele olid kaevatud laskekraavid ning sügavad hundiaugud, igale poole kistud okastraadid.

Juba mitmet kuud kestis üksikute parteide salkade vahel vihane võitlus, sest igaüks tahtis võimu enese kätte kiskuda. Eile lehvis raatuse kõrgel tornil anarhistide must lipp, täna asetask sinna oma lipu vabariiklaste salk, homme aga lehvivad sääl juba kuningriiklaste värvid. Ning vahel, kui parteid väsisid võitlusest ja koondasid uusi jõude, ilmusid

52 tänavaile röövlite salgad ning võtsid võimu oma kätte. Nad tungisid kogukondlikkusesse asutustesse ning röövisid nad tühjaks, riisusid erakorterid, panid linna mitmest kohast põlema. Nende orgialised pidustused ning joobnute mässud kostsid linnas kui hullumeelsuse valdav võidukäik. Inimesed põgenesid koopaisse ning viibisid sääl terved päevad ja ööd, kartuses ilmuda mässajate ette.

Linna miilits vaatas rüüstamist ehk parteide võitlust rahulikult päält ehk põgenes kabuhirmus ühes kodanikkudega koopaisse ja keldritesse, sest ta oli igas asjas erapooletu. Täna vandus ta truudust vabariiklastele, homme iseseisvatelle sotsialistidelle, ülehomme aga kuningriiklastele. Tal polnud jõudu ega tarvidust poliitilisse võitlusse segada, sest võim muutus linnas iga päevaga, iga tunniga. Tihti valitsesid koguni mitmed parteid korraga, igaüks omas linnajaos. Siis katsus miilits kõigile meelepärane olla ning toimetas igas linnajaos eriti.

Linnas valitses kirjeldamata nälg. Möllas katk.

Öösiti, kui üksikute parteide vahel rauges võitlus, ilmusid tänavaile tõbised ja nälgijad, liikudes pimeduses kui viirastuslikud varjud. Nad kogunesid salkadesse ning tungisid siis sõjariistadega majadesse, vägistasid naise ning tapsid lapsi, lõhkusid ning priiskasid, määratsesid ning lõbutsesid. Tihti läksid nad liig jultunuiks ning tungisid isegi parteide sõjameestele kallale, mispärast neid tihti terve salga kaupa kinni püüti, kodanikkude omavolile anti ehk poodi armuta võlla. Raatuse kolmenurgalisel platsil

seisis pikk võllaste rida ning iga üksiku küljes kõl-
kus pooduid, poriseid, siniseid, verine keel ham-
maste vahel, silmad aukudest väljas. Kuid ka kõige
metsikumad karistused ei kohutanud nälgijaid. Öö
tulles liikusid nende kahvatud siluetid ning pimeduses
vilkusid nende silmad, ahned, toored, hullumeelsed.

Kord päevas tehti võitlevate salkade vahel
mõneminutine sõjariistade rahu. Märguks lasti kol-
mekordne kogupauk ning kaitsekraavidest tõsteti
valged lipud välja. Selle järele ilmusid üliõpilaste
Punase Risti lentsalgad, kes surnuid ja haavatuid
koristasid. Need laoti segamini vankrille ning viidi
linnast välja lubjaaukudesse. Koolnuid ning ras-
kesti haavatuid pilluti sinna kui linna prügi. Ning
kui auk täitus surnukehadest, visati paar labidatäit
mulda pääle ning hakati järgmist lubjaauku täitma.

See oli õudsem koht, missugust võis inimese fan-
taasia omale iialgi ette kujutada. Kisavate kaarnate
ning vareste mustad pilved tiirlesid üle lubjaaukude,
nökkades inimeste verine liha. Ööd ning päevad
hulusid siin nälgivate koerte salgad, lõhkudes kool-
nuid, tassides üksikud kehaosad igale poole laiali,
pureldes ning huludes, hännad jalge vahel keras.
Nad olid hundistunud ja metsikud, tihti ilmudes
karjana linna ning tungides inimestele ja loomadelle
kallale.

Ning öises pimeduses tulid lubjaaukude juure
ka näljased kerjused, kes liikusid siin põlevi silmiga
kui kollased luukered. Nad raiusid värskemate
surnukehade pääd ning liikmed maha, lõikasid sisi-

54 konnad välja, panid siis kehad kotti ning tassisid nad koju. Koerad jooksid nende järele, aga kerjused põgenesid surmahirmus üle paemurdude, kukkudes ja vandudes, rasked kotid seljas.

Oli kohutav aeg.

Ümberkaudne maa oli laastatud ning tühi kui kõrb. Inimesed põgenesid metsadesse ning sohu, kartes röövlite ning parteide salku, kes käisid röövides ning põletades. Põllud seisid söödis, talud ning mõisad olid põletatud, ning säääl, kus veel kiratses inimese hing, möllas kohutav nälg ning katk.

Linn seisis rusudes kui hiiglane, kes põeb haavu. Koolid olid kinni, raudteed seisid, ajalehist ilmus ainult mõni üksik, kaupluste ukсед ning aknad olid kinni löödud laudadega. Inimesed lükusid kui varjud hääletult, langedes tihti katkust rabatuina tänava kividelle ning surses silmapilkselt.

Kuid võimuahnus kestis edasi, hundiaugud ja kaitsekraavid tihenesid, linn mürtsus suurtükkide ning granaatide paugutustest, taevaskõrges leegitses lõhkevaist shrapnellist. Ning parteide kõlavad hüüdsõnad lendlesid ringi kui hiigla-lohemaod.

Ses õuduses tuli kevade valgete toomede ning õitsvate kirsside lumega, lõhnava mulla ning värvi-liste niitudega. Suured aiad müüride vahel olid roosakas-valgeis helbeis ning rohelistis lehis. Kõrge taevaskõrges oli indigo tumekas sinas, kus ujusid pilved kui valged purjed ulgumeres.

Gailit avas akna ning vaatas välja.

Vabariiklaste salgad olid Presidendi sillale barri-

kaadid ehitanud ning andsid telegraafi-keskjaamale tuld. Kogupaugud mürtsusid kui trummide pörin ning valge suits tõusis roheliste puude vahelt üles. Anarhistid olid öösi keskjaama tunginud, tarvita-des kuningriiklaste segadust, kes enne neid sääli valitsejateks olid. Anarhistid piirasid keskjaama ümber, süütasid ta põlema ning tungisid sisse. Kuningriiklaste juhid tapeti maha ja poodi võlla.

Anarhistide kordaminekust ergutatud, katsusid nüüd vabariiklased õnne. Nad andsid keskjaamale mitmelt poolt kuulipritsidest tuld ning katsusid katkistest akendest gaaspomme sisse pilduda. Teised salgad, kes võitlesid iseseisvate sotsialistide lipu all, olid end kindlustanud raatuse platsil ning seisid tegevuseta. Nad vaatasid anarhistide ning vabariiklaste võitlust rahulikult päält, lootes, et vastased väsivad võitluses ning siis tuleb nende kord keskjaamale kallale tungida.

Gailit kuulatab püsside raginat ning ta mälestab kurbusega neid päevi, kui võitles veel ise anarhistide salgas, pildudes vastaste kaitsekraavidesse pomme ning tormates tormijooksu tihedas reas nende kallale. Tihti kogus ta paarkümmend julge mat meest ning ratsutas vastaste laagrisse, täppis mehi ning pani põlema palatid, võttis toiduvoorid ning korjas sõjariistad ära. Ehk ilmus ootamata erakorterisse, pildus segi kraami ning sidus mehed, vaatles huvitusega naiste hirmu ning kuulas häälmeel laste kisa. See kõik oli sport, möödaminev huvitunne, lõbus avantüür. Juba järgmisel silma-

pilgul jättis ta jumalaga endised seltsimehed ning hulkus mõtteta ringi, kurb ning kahvatu. Juba järgmisel silmapilgul oli tal ükskõik, kas võidavad anarhistid või vabariiklased, iseseisvad sotsialistid või kuningriiklased. Kõik olid avantüristid, kelle elukutseks oli sõda ja röövimine, sest ainult see võis veel toita inimesi.

Ehk kas ta ise ei võidelnud kellegi kingsepa Otto Lagrisoni juhatusel, kes oli röövkäikudega omale kogunud varanduse. Ning kas ta seltsimehed polnud nälgivad talupojad ning vabrikute endised töölised, kes nälja sunnil olid valmis igasuguse idee või hüüdsõna eest surema. Neil oli ükskõik, kelle partei salgas võidelda, kui aga hüüdsõnad toitsid ning vaigistasid südametunnistuse.

Ikka alla läks ta elu, ikka sügavamale kuristiku, millest polnud iialgi pääsu. Kui tühjas labürindis eksis ta vaim, nürinedes, väsides, jäädes kõige vastu külmaks. Ta oli jäänud üksikuks siia linna, kaugel sõbrust ja tuttavaist. Kus viibisid nad? Rotonde'i kafees, rääkides Hispaania naistest ja viinast? Ehk kuulasid naerulaginal mõne sõbra juttu India avantüürest, verisest corridast, Jaapani riisväljade lainetusest? Ehk hulkusid nad kõik ilmapidi ringi, kandes turjal hobueeslitena tänapäeva muresid?

Teda ei kiskunud enam igatsus kuhugi.

Oli tarretanud oma üksinduses; vaatles päevade kaupa läbi lahtise akna uulitsavõitlust, ehk istus Melankooliste pärnade keldris ning kuulas kuulipritside raginat, ehk hulkus mõtteta tänavail, millegi üle mõtlemata, midagi soovimata. Surma

vari hiilis ta ümber, ikka ligemalle tõmmates võrke, ikka koomalle sidudes elu silmuse. Ta tundis oma palgeil ta muigavat vaadet, külma ning raudist.

Kuid see ei kohutanud teda.

Oli mõttetu elu. Kui hall päev rippus üle linna, lohistades tiibu. Oli raugenud rahutus ja soovid, tuiksoon lõi vaikselt ning korratult.

Ainult harva ärkas ta kui raskest unenäost, võpatas, vaatas kartlikult ringi ning tundis hirmu oma näo vahakolletusest. Elu endine eliksiir lõi ta soontes kihama, ärkas kirk ning rahutus. Tahtis naerda ning pilduda segi selle varemtes linna ja terve maailma, unistas tormist ja naise kahvatust rinnast, lendles mõttes siniõhus ning sõitis mässaval merel kui võitja.

Niisuguseil silmapilgel otsis ta kohad, kus elu hoovas veel endises tempos, kus sügavas keldris kostis orkestri mürtsuv valss ning inimesed imesid elu mõnu kui kihvti. Siia kogunesid joomarid ja vargad, saherdajad ja endised mõisnikud, võitlevate parteide päälikud ja lihtsad kelmid, riispuudris kokotid ja endise aristokraatia daamid. Orkestri mürtsuval saatel keerlesid paarid kui unenäos, tõstsid klaasid joomarid, kaotasid kapitaalid kelmid. Siin sosistati palavaid armastusesõnu ning joovuti ilust ja viinast, siin unistasid endised riigimehed hiilgavaist karjäärrest ja ehitati losse kui Idamaa muinasjutes, siin sahisest veel siid ja läikisid briljandid.

See oli kui paradiis, kuhu ei tunginud elu reaalsus. See oli kui põrgu, kus voolasid veinide vahulised jõed, kiskudes keerdvoolu janunevaid inimesi. Ning nad ujusid allavett kui lailavad mullid, et jätta selja taha nälga ning katku, põlevat linna ning terrori möllu. Et veel maitsta ja rüübata, veel tunda oma soontes elu lainetavat tuisksoont, veel tunda oma huulil pikka ning kirglikku suudlust, kuigi see viiks rutemini vastu katastroofile.

Ehk kas elu ei olnud säääl üleval kui roostest söödud raud, külm ning kireta? Kas ei hiilunud surm säääl nuuskurina ringi, et kiskuda esimest vastutulist kaissu? Kas ei kihutanud tulitõllal ringi, rakendanud nälja, katku ning sõja? Ning inimesed põgenesid siia, et unustada silmapilgukski valdavat koledust säääl üleval. Kuis joobusid nad kiiresti viinast ja muusikast, lilledest ning naistest!

Rahutuil silmapilgel ilmus Gailit siia lõbusana, ülemeelsena, hullavana. Ta pani klouni kuljustega mütsi pähe ning kargles kesk konfettide sadu ja keerlevat suitsu, ehk hüppas lauale ning ülistas viina ja naisi, ehk rääkis anekdoote endiseist ajast. Kui hüplev pajats ringles ta siin, pikk ning kahvatu, väikeste silmade vilkudes.

Ehk meelitas kokoti saali nurka, jäi äkki tõiseks ning kurvaks, tühjendas ta terviseks klaasi ning rääkis lapseliku naiivsusega omast armastusest.

„Sikky-Mikky,“ ütles ta värisedes, „ma armastan Sind. Ning ühtki teist, ning ühtki teist! On nii, nagu poleks ma kellelegi rääkinud veel neid

sõnu, nagu oleksid õige noor, kes leidnud oma armastuse. Kuis säravad Su silmad, leegitsedes põlevat hinge! Kuis värisevad Su huuled, kui õunapuu roosakad helbed. Neid suudelda ning unustada kõike siin ilmas.“

Kokott naeris.

„Ära mine vallatuks,“ lausus ta ähvardades.

„Vallatuks? Miks ei usu Sa mind?“

Ning jäädes kurvaks rääkis sosinal:

„Sikky-Mikky, sõidame fjordidesse. Kuis särab sääil meri kui põhjatu taevas! Ning virmalised ujuvad taevas ning lumised mäed hiilgavad kui hõbelademed. Laeval pole kedagi pääle meie, isegi kajakad ei lenda nii kaugelle kaasa. Sääil räägin Sulle tähesaju vaatlusel omast armastusest, mis on sügavam merest ning põhjatam sinisest taevast. Sikky-Mikky, tahad minuga sõita fjordidesse? Ma ei ole siis vallatu, ma ei julge sääil isegi suudelda Su huuli. Kummardan Su ette kui aulik rüütel ning suudlen Su punase seeliku shleppi.“

Kokoti silmad muutuvad unistavaiks.

Muidugi, nad ei sõida kunagi fjordidesse, muidugi, keegi ei armasta teda. Kuid praegu tunneb ta fjordide jahedat tuult ning praegu näeb ta selgesti pikka siidist shleppi, mis venib sahisedes ta järele, armsama suudlusega voltides.

Ning lõbusana joob ta klaasi põhjani.

„Jaa, armsam, jaa, jaa!“ lausub ta unistavalt, „juba homme sõidame fjordidesse. Hämaraks minnes hiivab meie laev!“

Ta lendab kui liblikas tantsijate sekka ning Gailit kuuleb kaua ta hõbekõlalist naeru. Nagu oleksid kuldtükid visatud metalsesse vaagnasse. Nagu oleksid oreli kõrged viled kõhistanud naeru.

Ning Gailit püüab uue daami.

„Rea, Rea!“ hüüab ta sosinal, „kuula ometi, kui hõikan Sind. Sa lubad ometi juua klaasi veini Sinu ning minu terviseks? Mul sarnane tundmus, nagu oleksime end kihlanud täna, sest võimatu pöördä Sust pilku kõrvale. Kui ilusad Su marmorkahvatud käsivarred. Ning huuled kuivad kui kõrb, mis januneb aastasadasi vett. Rea, Sind pole suudeldud aastasadasi — nii janunevatena tunduvad mulle Su huuled.“

Daam jääb naeratades seisatama.

„Vaiki, armas,“ lausub ta, „mis ütleb Su naine Hellen Toobien seda kuuldes?“

„Hellen Toobien?“ kordab Gailit.

Ta nägu muutub veel kahvatumaks ning huuled värisevad. Vihaga tõmbab ta klounimütsi pääst ning virutab põrandalle.

„Kes räägib siin sellest, mis sünnib sääl üleval!“ hüüab ta vihaselt.

Korraga on möödas kõik tuju ja vallatus. Kui vastikud need priiskavad näod, sinised, tursunud, nagu istuks juba surm nende veres, ajades pinguli sooni. Kui ahned need silmad, toored ning metsikud, vaadates kaarnatena ringi. Ning naised higised ja küünilised, rippudes igapähele kaela, rääkides kõigile üht ning sama.

Ta astus välja.

Pimeduses kostsid üksikud paugutused. Lasti vist kuningriiklaste leeris, nälgivate salkade hirmutuseks, kes hiilisid pimedas ringi. Paugud kõlasid pimeduses kui karjatused. Taevas oli kahvatu kuma, — vist põles kusagil mõni küla või mõisa.

Ta tõmbus küüru ning sammus tusasena kodu poole.

Hellen Toobien, mõtles ta põlglikult. Hellen Toobien on tema naine, see vana, hammasteta eit, see luine koletis, kes vaatab kassi silmega ta pääle. Kollane nurgeline nägu, kortsus, läikiv; lai suu ning kitsad huuled; juuksed määritud rasvaga ning kammitud päälää juure; sõrmed pikad ning luised. Ning see hirmutis peab olema tema unistus, see põrgu vanamoor, see lai värav totrusele!

Ei, veel rohkem, veel rohkem! Naine toitis ja jootis teda, naine magatas ning kattis teda. Isegi papagoi ostis ta talle sünnipäevaks ning kinkis ilusa salmiga, nagu kord ja kohus. Ning et üllatada teda, et näidata talle oma suurt armastust, õpetas ta papagoi rääkima. „Armas Kusti!“ vilistas lind. Alati, hommikust õhtuni: Armas Kusti! Lind ärkas vahel öösi, puhastas nokka ning lausus: Armas Kusti! Naine aga kuulas ning muheles. Tark ning armas lind, mõtles häälimeelel ning kleepus mehe juure kui takjas.

Vahel täitus hing ning pääs keerlesid metsikud mõtted. Tappa lind ja naine ning põgeneda ära siit neetud linnast. Kuid juba järgmisel silmapilgul

62 rahunes, kiskus vaiba üle silmi ning lamas kui tarretanud lahtiste silmiga. Liikmetest kadus jõud ning pää oli tühi kui trumm, mingisuguse soovita, mingisuguse mõtteta. Passiivsus, roidumus, väsimus, nagu oleksid sooned verest tühjad ning pääaju halvatud.

Las laulab lind! Las kriiskab, nagu teda õpetatud, sest on ju lõpuks ükskõik, kas Kusti või August. Kõik nimed on jumal rumalasti loonud, see on ometi kindel. Ning lõpuks on ka see ükskõik, kas magab ta kõrval Hellen Toobien, Sikky-Mikky, Rea, Olly Olafson, Asta Karin või veel mõni teine ehk kolmas, kelle nime ta ei mäleta. Kõik loomakesed jumala määratumas karjas, kõik määgivad kitsekeseid hüplemas vallatult ringi.

Ehk milles on süüdi papagoi?

Ning milles on süüdi ta Hellen?

Ta võtnud ta enese juure maija, uulitsalt hulguse, kel polnud enam kuhugi minna. Kes oli elust murtud, väsinud, alati nukker, alati tusane. Kes käis ringi kui elav luukere, kui hirmutis. Aga kõige pääle vaatamata laulis lind talle vahetpidamata armas Kusti, ning naine võttis sagedasti suka säärest raha ning ulatas talle lahkena. Kunagi ei ajanud mädanevaid hambaid irevile ega kärgatanud, et sarnase hulguse tarvis pole tal raha. Kunagi ei virutanud rusikaga lauale, kui mees tuli purjusena koju oma õistelt joomistelt, või kadus terved päevad väljas toome õitsmise vaatlusel. Ei küsinudki temalt, kus viibis, mida tegi.

Mida tahtis ta veel?

63

Põgeneda ning surra maanteele? Astuda jälle anarhistide salka ning võidelda kingsepp Otto Lagri-soni juhatusel ühes teiste talupoega?

Ta oli väsinud.

Midagi ei tahtnud tema enam. Veri oli lub-
jastunud ta soonis, pääaju oli halvatud. Nooruse kergemeelsus, nooruse vallatus, elujanu, kirg, — see kõik oli läinud juba ammu. See kollane, higine nahk kattis ainult suuri luid ning nooruse patustusi. Ning hing vireles sääl sees ja et leidnud omale kohast paika.

Südame tuksumine oli kui vaevalt tunduv vä-
rin. Väikesi silmi ümbritsesid sinised rõngad. Rind oli sisse vajunud. Ning selgemini kui kunagi enne tundis ta surma jahedat hingamist.

Tõstis pää ning vaatas ringi.

Nende jäised pilgud otsisid üksteist.

Ta istus akna ees ning vaatles võitluse käiku. Kuis lõhnas kevade muld ning särased kõrged tornid! Tuul kandis aedadest toomehelbeid kui lume säravat kristalli. Ning rohelised puud seisid nooruse janus, imedes päikest ning värsket mulla joobnustavat mahla. Valge suits ragisevaist püsesest tõusis nende vahelt ülespoole kui ehmatahtud luigid.

Talle tulid meele endised kevaded, kui hinge valdas ääretu rahutus ja janu, kui lämbus neis kitsais uulitsais, väsis neist inetuist naisist. Kui iga veretilk karjus ääretu avaruse järele, voolates soonetes kui ülevoolav jõgi. Kuid missugune rahu ja vaikus oli nüüd, väsimus ja ükskõiksus, mingisugust protesti, mingisugust soovi! Ka tema hinges olid möllanud tormid, paisunud tuuled ning lõkenanud taevad, kuid nüüd oli raugenud kõik ning üle rusude lailas õhtu kurblik hämarus. Ning ikka rohkem hämardus; tuli udune öö, niiske ja külm.

Ta võttis lehed kätte ning silmitses kurvalt nende veergusid.

Revolutsioon Pariisis ja Pekingis, põleb London ja Tokio, mässajad rüüstavad Aleksandriat ja Madriidi, seisavad rusudes Nev-York ja Konstantinopol. Ah, kui ükskõikne oli ta nende sündmuste vastu, kui vähe huvitasid teda nende suurlinnade saatused.

Ning ometi oli ta kord joobnud üleilmalise revolutsiooni mõttest, alalisest terrorist, rahvaste põhikihi võpatustest. Nüüd aga viskas ta väsinult

Vabariiklaste kallaletungimine postivalitsuse keskjaamale lõppes täielise fiaskoga. Iseseisvad sotsialistid, kes võitluse käiku olid rahulikult päält vaadanud, võtsid äkki vabariiklased selja tagant tule alla. Kartes, et anarhistide langemisega vabariiklaste seisukord liig tugevaks võib minna, katsusid nende salgad keskjaamast eemalle tõrjuda. Tiheidais ahelais, toetatud soomusautodest, tungisid nad mitmelt poolt korruga vabariiklastele kallale, piirasid nad ümber ning tapsid suurema jao vaenlastest.

Kuid pääletungimine nõudis ka nendelt suuri ohvrid. Sajad langenud lamasid hunnikus keskjaama ees, et soomusautodel oli raske liikuda. Seda kasutasidki omakord anarhistid, kes äkki keskjaamast välja tulid ning oma vabastajate kallale tungisid. Iseseisvad sotsialistid olid liig palju kaotanud, et uutele kallaletungimistele suudaksid vastu panna. Varstigi kaotasid nad omad soomusautod ning põgenesid laiali, jättes anarhistide kätte voorid ja laskehoone, püssid ja suurtükid.

Anarhistide kätte langesid nüüd ka barrikadeeritud sillad ja raatus, mis tervet kesklinna valitses. Nad panid omad lipud igale poole lehvima, pühitsedes rõõmsalt võitu.

„Elagu Otto Lagrison!“ kostsid hääled Gailiti kõrvu.

Ta muigas ning kordas eneses:

„Elagu kingsepp ja võrukael Otto Lagrison!“

Miks mitte? mõtles ta edasi. Antagu ometi kingsepale, mis kingsepa päralt, ning sõjameestele, mis sõjameeste oma. Otto Lagrison oli nüüd ometi vähemalt kolmeks, neljaks päevaks linna diktaatoriks. Ta võis teha nende inimestega, mida soovis süda, sest nüüd hoidis tema võlla nõõri otsa enese pihus. Nüüd võis ka Gailit vabalt liikuda uulitsail, sest oli ju ta taskus anarhistide ajalehe kaastöölise kaart!

Ta pani akna kinni ning tõusis üles.

Madala lae juures rippus papagoi puuris ning kordas aeg-ajalt oma armastatud sõnu: armas Kusti! Teritas nokka, vaatas mehele ükskõikselt otsa ning lausus kui trööstides teda: armas Kusti! Ei, see ei täitnud enam ta hinge, ta oli ükskõikne terve ilma vastu, rahulik ja vaikne, keda ei ärritanud enam ükski häbemattus, ei liigutanud ükski torm. Isegi Helleni himurad silmad ning huuled ei avaldanud temas sappi ega põlgust. Nagu oleks juba omad arved õiendanud ilmaga, et heida kirstu ning pigista silmad kinni, paludes sõpra lükata kirstule kaas pääle. Nagu oleks juba hing surnud ning kollane kere hulguks veel mõtteta ringi, tarbetu kest, millega kellelgi midagi pole pääle hakata.

Ta võttis kaabu ning astus välja.

Nagu harilikult, juhtis sammud Melankooliste pärnade uulitsalle, kus asus Olafsoni kelder. Siin armastas ta istuda üksikuna, vaadata tundide kaupa kirjut publikumi, tundide kaupa kuulata püsside raginat. Kui haavatud elaja oie kostis ta siia.

Gustav Olafson pani ta lauale kohvi ning rääkis talle viimseid sündmusi linnas. Gailit kuulas, noogutas pääd ning oli tänulik, et leidub veel inimesi, kes tahavad teha temaga tegemist.

Ta tundis seda meest. Trehvas teda India ookeanil, kui Gustav Olafson oli ühel Inglis laeval alles madruseks või ahjukütjaks. Raske amet ei meeldinud rootslasele. Kui laev seisis sadamas, põgenes ta maale, püüdis metsades noori ahve ning müüs neid rändavate eurooplaste daamidelle edasi, kauples banaanide ning pähklatega, õppis bramiinidelt nõidust ning näitas oma kunsti reisijatele. Ning mine tea, mis tegi ta veel. Kui aga Gailit kodumaale tagasi sõitis, oli rootslane juba siin ees kafee peremehena.

Nende kokkusaamine sünnitas mõlemaile lõbu. Ning Olafson esitas kirjanikule oma tütre Olly, noore ning vallatu tütarlapse, kelle pruunes silmis põles, leegitses janunev hing. Jumal teab, kust ta oli tütre saanud, sellest ei rääkinud kumbki pikemalt. Tihti istus tütarlaps Gailiti lauda ning rääkis lõbusana üht ning teist, mis tuli tal, vallatul, meele. Kui aga uulitsail hakkasid ragisema kuulipritsid ning lõhkema granaadid, hakkas tütarlaps värisema, suuris silmis valdav hirm.

„Kardad surma?“ küsis Gailit naeratades.

„Jaa, jaa!“ sosistas Olly värisedes ning mehe külge kleepides. Mitte iialgi ei võinud ta harjuda nende võitlustega, selle koledusega, mis valitses linnas juba mitu kuud. Unes ja ilmsi nägi ta ikka

68 oma ees veristatud päid, kurbi, kohkunud silmi, tarretanud hirmu tapetute nägudel. Ta sonis nendest, sattus palavikku, kaebas isale oma kohutavaist unenägudest, aga Olafson naeratas ja ei vastanud midagi. Olafson teadis, et temal pole midagi karta, sest ta maksis ohtrasti neile päälikuile, kes parajasti valitsesid ta linnajaos. Aga tütarlaps elas oma ette kui kohutatud lind, kartlikult kuulates iga raginat, iga häält, mis kostis uulitsalt siia.

Kui Gailit keldrisse astus, jooksis Olly talle vastu.

„Ons täna palju langenud?“ küsis ta värisevail huulil.

„Sajad,“ vastas see lühidalt ning karmilt.

Miks tullakse küsima temalt? Sajad, tuhanded, miljonid, kas see pole ükskõik? Kõik viiakse kord linnast välja lubjaaukudesse ning üle kõigi keerlevad vareste kisavad pilved. Nokitsevad silmad pääst välja ning lendavad sinu silmiga mustade pilvede all. Ning sa ei pilguta neid enam, sa ei saada vihast pilku vaenlaselle otsa, nad ei naera, nad ei nuta enam. Su silmad on varese nokas, su elutud, kustunud silmad.

Ta toetas pää lauale.

Kollased sõrmed värisesid. Süda peksis korratult.

Missugune ääretu väsimus ja roidumus tuli üle tema. Kui oleks päaluusse kallatud külma tina. Kui oleks sooned verest tühjad kui janunev, tolmav maa. Nagu oleks pääaju põlenud tuhaks, ära hangunud, tuulest kantud.

Sääl istus Aksel Viidas, endine maapäeva esimees, pärastine toitlusminister, nüüd aga lihtne saherdaja leiva ja juustuga. Ning tema kõrval itsitas paks Rumberg, kes oli kord maalinud geniaalseid freskosid, nüüd aga valmistas salaja puskarit ning müüs seda soldatitele vere hinnaga.

Kui imelikuks oli läinud ilm.

Talle tuli korruga meele, et London ja Tokio põleb, Pariis ja Peking on revolutsionääride käes, et Nev-Yorgist ja Konstantinoopolist on jäänud järele üksi varemed. Kõik langeb kokku, kõik hävineb, sureb, tuleb suur katastroof, viimne ja lõpuline. Jäävad järele rusud, tuhk ning mässav vesi. Ja tuul, mis tormab üle rusude kui emane koer vingudes.

Pää pööritus. Sinised rõngad silmade ümber läksid mustemaks. Nägu oli valge kui gipsmask. Ta tõmbas käega mööda otsaesist, see oli külm.

Keldrisse astus kaks daami. Kevade kergemeelus mängis nende roosakail huulil. Põsil löid puhkema esimesed sirelid. Missugune valiatu ja elujanu läikis nende silmis!

Ta vaatles daame ning tundis korruga häbi. Issand jumal, mis oli temast jäänud järele, sellest murdvast ning toorest karust! Kui mädanev känd küürutas ta siin, kireta, tuleta. Kui rauk, kelle pää väri-seb ning kelle ainukeseks igatsusesks surm. Aga ta oli ju veel alles noor, ta võis ju veel lõhkuda ning kisada, astuda daamide juure ning pillata teravusi arvuta. Ta võis oma aastate järele veel

70 tõusta maailma vägevaks diktaatoriks, kelle see painutavad põlvi tuhanded rahvad. Ta võis oma aastate järele pidada kümme haaremit, igas tuhat ning üks naine. Ta võis ehitada uuesti üles kümme Pariisi ja kümme Madriidi. Ehk on ta võimistel üleüldse piiri, ta tahtejõul otsa? Kui uhke kotkas lendab veel kõrgel õhus, lauldes maailmale uut laulu!

Ei, ei, mõtles ta kohe, need ajad on möödas, need ajad on möödas, kui elu oli kõige kaugemalle ulatav fantaasia, kui polnud veel midagi võimatut. Nüüd ei kõlba ta isegi lihtsaks sõduriks, sest väri-sevad käed ei jaks enam pidada rasket püssi. Nüüd ei kõlba ta enam millekski, isegi lihtsaks ajalehe reporteriks.

Ning korraga valdab teda hirm.

Millegi kohutava, fataalse ees, mingisuguse katastroofi ees. Ta tunneb, kuis läheneb ta kiiresti ikka ligemale ja ligemale. Ta haarab tuiksoone järele ning pigistab sõrme ta pääle. See lööb aeglaselt ning korratult. Jumal, mis juhtunud, mis juhtunud? kordab ta eneses. Millest see ääretu rahutus?

Ning korraga tunneb selgemini kui kunagi enne, et on tarvis põgeneda, rutata, kiiresti, kiiresti. Ta hüppab püsti, tahab joosta ukse poole.

Astub paar sammu ning haarab südamest.

Korraga lõhkevad temas tuhanded granaadid, pörkavad kokku maailmade rongid, langevad kokku kõik mäed ja tornid. Ta tunneb, kuis kogu ta kere lõhkeb tuhandeteks tükikesteks, kuis lähevad ta ihus

hukka kõik maailmad ja avarused. Tulede põletav 71
meri tormab pääajust läbi.

Ta langeb rabatuna põrandalle.

Ta on surnud.

Kollane nägu muutub äkki siniseks, huulte vahel tarretab paar veritilka. Avatud silmis läigib veel imestus ning hirm.

Olly Olafson ruttab ta juure.

„Gailit, Gailit, mis Sinuga juhtunud?“ karjub ta hirmunult.

Aga vana Olafson on tark mees, ta vaatab lamajat ning lausub tasa, et see mees on nüüd surnud ning seepärast ei aita enam mingisugused karjumised. Ning värisevate kätega kallab ta eneselle whiskyt, sest sarnane juhtumus on tõepoolest esimene ta keldris. Kes võis seda arvata, mõtleb Olafson, et see mees valis minu keldri omale suremisepaigaks.

„Surnud,“ kordab Olly, „August Gailit on surnud!“

Ta jookseb uulitsalle ning kordab kui meeletu neid sõnu.

Võib olla kustub kord maailma suur tulekahju, vaikivad suurtükid ning kustuvad leegid taevalt. Võib olla tõusevad jälle linnad tuha ning rusude lademeist üles. Siis ehk tunneb mõni huvitust August Gailiti elust ja surmast. Siis ehk korjab mõni kirjanduseloolane teateid ta surma kohta. Seepärast ei ole mul põhjust jätta avaldamata need kaks protokollit, mis tema surmaga ligidases ühenduses.

Esimene neist on militsionääri protokoll, teine hospitali arsti oma.

Ning käivad nad nii:

„Mina, kolmanda jaoskonna vanem militsionäär Kaarel Tenberg, seisin 23. mail s. a. oma ametikohuste täitmisel Kloostri ning Melankooliste pärnade uulitsa nurgal, kui keegi preili minu juure tormas ning midagi rääkis. Esiailgu ei saanud ma temast aru, sest ta nuttis ning rääkis mingisugusest suurest õnnetusest. Lõpuks sain ometi aru, et Gustav Olafsoni keldris, mida kutsutakse ka Melankooliste pärnade kafeeks, olla midagi kohutavat juhtunud ning mina pidada preiliga ühes sinna minema.

Kohutavat ei olnud aga midagi.

Melankooliste pärnade kafee pörandal lamas keegi keskealine mees, kes siia kohvi oli tulnud jooma ning äkitselt ära suri. Väljanägemise ning minu kindla arvamise järele oli ta lihtne hulgu või varas, missuguseid praegusel ajal iseäranis palju näha. Kuigi selleks veel kindlaid tõendusid käepärast pole, olen siiski arvamises, et ta on rohkemates kuritegevustes kaastegev olnud. Igatahes jättis ta minu päale niisuguse mulje. Tahtsin teda toimetada üliõpilaste Punase Risti lentsalgale, kes surnukeha koristaksid ning lubjaaukudesse viiksid. Ainult ülevalmainitud preili härdal palumisel, kes end Olly Olafsoniks nimetas, teen selle protokollini ning kuulun tunnistajad üle, et surnukeha kogukonna hospitali lahtilõikamiseks võiks saata.

Et koolnu hulgas oli, seda tõendasid kõik tunnistajad. 73

Melankooliste pärnade kafee omanik Gustav Olafson: „Koolnu on keegi August Gailit, kes omal ajal ka kirjandusega on tegemist teinud ning isegi mõned raamatud välja annud. Suuremat poolehoidmist pole ta lugejate seas kunagi leidnud ning vaevalt ka otsis seda. Omal ajal võis tema nime tihti kuulda ühenduses mõnesuguse skandaaliga. Viimsel ajal oli ta aga vaikne ning kurb, istus terved päevad minu keldris ning jõi musta kohvi piiritusega. Vahel ilmus ta siia ka daamidega, aga need olid kõik tuntud kokotid. Viimsed toitsidki vist teda, sest minu teades polnud tal mingisugust teenistust.

Oma tunnistust võin kinnitada vandega kohus ning jumala ees:

Gustav Olafson.“

Ülevalmainitud mehe tütar Olly Olafson: „Tunnen koolnut juba pikemat aega. Ta istus terved päevad ning õhtud meie keldris ning armastas siit kuulata püsside raginat uulitsal. Suuremalt jaolt istus ta ikka üksinda, ainult harva daamidega. Ta muutus iga päevaga ikka kurvemaks, sõnatumaks, kõhnemaks, nagu piinaks teda mingisugune mure. Viimseil päivil oli ta kui gipsmask. Täna tuli ta veidi varemini kui harilikult, oli millegi üle tusane, ei tahtnud vastata küsimuste pääle. Lauakese juures istudes kirjutas mõned read lauale, kuid kustutas siis nad jälle ära.

74 Siis nägin, kuis ta äkki hirmunult üles hüppas, kuis astus paar sammu ukse poole, nägu hirmust kortsus, põsil ei veritilkagi. Haaras kätega südame kohalt, vaatas kirjeldamata ahastuses ja imestuses mulle otsa ning langes siis rabatuna põrandalle. Midagi muud ei ole mul juure lisada. Tahaksin teada päeva ning aega, kunas teda maetakse.

Oma tunnistust võin kinnitada vandega kohtu ning jumala ees :

Olly Olafson.“

Melankooliste pärnade kafee teenija Mari Heit: „Mina ei tea koolnust midagi. Olen selles keldris klaasidepesija ning mind pole mehed kunagi huvitanud. Iseäranis pärast seda, kui mu peigmees Jurka sõjas langes.

Oma tunnistust võin kinnitada vandega kohtus ning jumala ees :

(Kolm risti).“

Teisi tunnistajaid ei leidnud ma enam tarvilikuks üle kuulata.

Ärakirja sellest protokollist saadan ühes surnukehaga kogukonna hospitali valitsusele, et ta võiks seaduses ettenähtud samme tarvitada.

Kolmanda jaoskonna vanem militsionäär :

Kaarel Tenberg.“

* * *

Reedel, 23. mail s. a. kell 11, 15 enne lõunat tõi töövoorimees nr. 28-B, Maarjamaa valla talupoeg Henrik Olle, surnukeha, mis talle oli antud edasitoimetamiseks kogukonna hospitali. Surnukeha tõstetud Melankooliste pärnade kafee pörandalt, mille tõenduseks voorimees kolmanda jaoskonna militsionääri protokollis ära kirja ette näitas.

Surnukeha juurest leiti: isikutunnistus Eesti vabariigi kodaniku August Gailiti nime peale, mis välja antud Haapsalu linnavalitsusest 29. novembril 1918. aastal; anarhistide ajalehe „Musta Lipu“ kaastöölise kaart sama isiku nime peale, üks number „Riigi Teatajat“ 13. aprillist 1920. aastast; kolm erakirja, üks kelleltki Realt, üks Asta K.-lt ning üks „Sikky-Mikkylt“. Kõik kolm kirja on adresseeritud Melankooliste pärnade kafeesse August Gailiti nime peale ning nende sisu on puht-isiklik vahekorra selgitus.

Surnukeha taskus oli veel: pruunist nahast rahakott, milles leidis üks Hiina hõberubla, kolm lombardi kviitungit Püha Antooniuse lombardist, üks kummist preservatiiv, kaks tarvitatud sulge, üks katkine prilliklaas.

Rinnataskus oli surnukehal naise katkine siidist sukk, mida koolnu oli nähtavasti tarvitanud ninarätiks, tühi paberrossikarp „Cigarettes Anglaises“, lühike pliats, paar närtsinud lille ning habemeajaja Morni abonementkaart, mis ära oli tarvitatud. Muid asju, dokumente ehk raha surnukeha juurest ei leitud.

Nagu Haapsalu linnavalitsusest väljaantud isikutunnistusest näha, on koolnu Valga valla endine talupoeg, rahvuse poolest lätlane, isa August Gailiti ja ema Agnes Stambergi kolmas poeg, 31 aastat vana, ameti poolest kirjanik, elanud selles linnas, kellegi preili Hellen Toobieni juures Kaljusaare uulitsas nr. 17, krt. 13.

Koolnu seljas oli kantud sinine ülikond, mis mitmelt kohalt katkine ning määrdinud, katkised viltu sõtkutud kingad, sinised aukudega sukad, must kaabu, pruun suvepalit. Pesu oli koolnu seljas siidist ning uus ja puhas, märgitud tähtedega A. G.

Koolnu on 198 tsentimeetrit pikk, rinna ümbermõõt 96. Iseäralikud märgid ihul: pruun sündimiseplekk parema külje lõua all, millest käib põiki läbi operatsioonihaav. Pahemal küljel, kaks tolli südamest kõrval, on koolnul vana haav, nähtavasti saadud kahevõitlusel või muul kakelusel. Pahemal käsivarrel tätoveeritud rist maoga, missugust kannavad Punase mere madrused. Muid iseäralikke märke ega haavu ei leitud.

Surnukeha lõigati lahti samal päeval, kell 5 pääle lõunat. Lahtilõikamist toimetas kogukonna hospitali vanem arst Dr. med. Jaan Feldt, hospitali deshureeriv assistent Oskar Meiermann ning halastajaõde Marie Brok.

Lahtilõikamisel selgus, et August Gailit on surnud südamerabandusse ning et surm on olnud silmapilkne. Samuti selgus, et Gailit on juba pikemat aega kannatanud südame laienemist ja nervositeeti, mis ve-

revaesuse ja nõrkade kopsude tagajärjel iseäranis viimsel aastal tugevasti on progresseerinud. Sa muti leiti neerude lubjastumine ning kõhu krooniline katarr. Arvatavasti on kõik need haigused nooruse pattude ning korratu elu tagajärg.

Pärast operaatsiooni viidi surnukeha kogukonna hospitali surnukeldrisse ning paigutati pahemasse ritta, nr. 13. all. Koolnu riided ning asjad pandi kappi nr. 7, pääle kummist preservatiivi, mis vahepääl oli varastatud ning mille kohta on tehtud eriprotokoll. Selle eriprotokolli põhjal kohustab kogukonna hospitali administratsioon August Gailiti seaduslikele pärijaile, kui niisugused end pärast kohtu publikatsiooni üles annavad, kummi preservatiivi hinna 2 marga 50 penni suuruses välja maksuma.

Surma juhtumusest on teatatud: „Musta Lipu“ vastutavale toimetajale, preili Hellen Toobienile ning koolnu vennale Haesermanni vabriku direktorille Karl Gailitille Riias.

Ärakiri sellest protokollist saadeti kolmanda jaoskonna miilitsaülemalle.

Kogukonna hospitali vanem arst:

Dr. med. Jaan Feldt.

Deshureeriv assistent:

Oskar Meiermann.

Marie Brok.

3. mail, 1921. aastal.

Kui hallist udust tõusis ta üles.

Kui kihvtisest soisest madalikust, kus põr-
nitsesid konnad ja sisalikud, ussid ja putu-
kad. Kus oli tundud valdavat õudust ning koledust,
kus lämbus mitu pikka aastat. Vabanes maisest
ihust ning tolmust, tõusis kõrgemalle tänapäeva
askeldusist. Polnud enam lasuvat raskust ning vä-
simust, ei tundud enam roostet oma südamel. Jät-
tis maha kõik endised kired ning igatsused, kõik
endised patud ning eksimused, kõik armastused ja
vihad. Oli vaba kui lind, kes laotas tiibu, et tõusta
vastu säravaile tähile. Ning oli kerge kui helve,
mis tõusis ikka kõrgemalle üles.

Ta vaatas ringi.

Kus oli ta viibinud enne, kus olnud enne oma
ärkamist? Ehk olid teda piiranud rasked unenäod,
õudsed sõnimised, mis keerlesid pikas ning valda-
vas ahelas temast mööda? Ehk oli see kõik ainult
viirastus soo mulisevas vees, kus kihvtised udud
mässisid ta hinge kui niiskesse vaipa. Lihtne nä-
gemus surma-agooniast, lihtne palavik, mis tekitas
õudseid viirastusi, muljuvat valu?

Nagu läbi une tundis ta veel oma läbielatud
valu, mäletas mingisuguseid karjatusi, võitlusi, tõusu
ning langust, kirge ning igatsusi. Nagu kaugest
minevikust tõusid mälestused ta silme ette, rasked,
painajalikud mälestused.

Ta heitis pilgu kõrvale.

Korraga said selgeks ta endised kannatused.

Sääl lamas tema ihu, kollane ning lehrav.

Silmad olid vajunud aukudesse, põsed olid sinised, kitsas otsaesine kortsus. Ning kollased hambad olid irevil, nagu naeraks surnukeha ise oma kaduvuse üle, nagu irvitaks ta sarkastlikult oma lehkava keha üle, mis jäänud tarbetumaks kestaks, mis loodud mullast ning kõduneb mullaks. Ning kõik ta unistused, kõik ta rahutused, kõik ta fantastilised lennud lõppesid selle lehkava surnukehaga. Nüüd lamab ta valgetel laudadel teiste sarnaste keskel ning tema pääkohale kirjutanud keegi numbri 13. Temast jäänud järele ainult see number, tühine number mustal tahvil, muud midagi.

Gailit vaatles oma surnukeha lähemalt.

Siin need silmad heitsid kord ahneid, janu-nevaid pilke! Need silmad maitsefid naiste huulte värinat, nende iharaid väänlemisi, nende anduvat jõuetust. Need silmad avaldasid kord põlgust ja viha, helgitasid hinge tormi ning igatsust!

Ning need huuled põlesid kord kirglikus joobumuses. Need huuled imesid kord elu magusat kihvti. Need huuled värisesid õnne-ekstaasis, viibides armsama palgel!

Siis see pääaju põles fantastilistes nägemustes? Sünnitas uusi kujusid, uusi inimesi, uusi igatsusi. Siis see pääaju tahtis kord tõusta maailma rahvastelle diktaatoriks, ehitada uuesti üles kümme Pariisi ning kümme Madriidi!

Ning need luised käed viibisid kord armsama piha ümber, need käed ringlesid õhus, need sõrmed hoidsid välke ja tuuli!

Missugune rumal komöödia oli olnud taelu!

Missugune inetu ihu on olnud ta hingel!

Ta vaatas jätkusega lehkavat keret, mille kollasel nahal hakkasid tekkima sinised plekid. Ta imestas, kui armsad olid talle kord olnud need pikad käed, need luised sõrmed, need sinised küüned. Ning need silmad, põsed, huuled, otsaesine. See kõik oli ju ainult muld, sulisev pori mädanevas soos. See kõik oli ainult tükike toorest liha, mis määratud ussidelle söödaks.

Ning jälle pöördusid mõtted tagasi ellu, mis tõusis nüüd nii selgena silme ette. Kui ahne oli see muld, see lehkav keha, mis katsus rüübata elu suurte söömudega. Päevad lendlesid kui kullast mesilased, kandes eneses magusat mett. Päevad olid kui bakantide tants roosilises infernos, võidujooks üle lillemiste niitude. Ning ühtlasi ka raske sonimine, võitlus, nälg, rumalus, totruse kulminatsioon, mõtteta kirm, mõtteta ahnitsemine. Kogu oma elu põles ihu iharas nägemuses, et siis saada jälle mullaks, põrmuks, haisvaks poriks mudases soos.

Ta vaatas viimne kord oma lehkavat keha surnukeldris, et siis minna siit jäädavaks. Tõusta kui lilletolm päikese säras, ikka kõrgemale ja kõrgemale põhjatu sinetuse poole.

Korraga kuulis ta krabinat.

Keegi kõhis pimedas nurgas kaua ning läkavalt.

Ta pööris pilgu sinnapoole ning karjatas.

Pimeduses küürutas karvane kurat, kelle silmad välkusid vosvorlikus valguses. Ta nahk oli rebenenud kintsel, sarved pääs olid murtud, nägu oli must ning väsinud. Ning nähes kuradi armetust, sattus isegi tuiju.

Gailitille tulid meele korraga kõik need patud, mida oli ta elades teinud. Pikas ahelas veeresid nad mööda kui hall kangastus. Talle sai korraga selgeks põhjus, miks karvane kurat kükitas nurgas. Kui mitu korda oma elus polnud ta kutsunud saatanat abiks, teinud temaga igasuguseid lepinguid, tõstnud teda oma jumalaks. Missuguse häämelega kirjutas ta omis raamatuis saatana töist, ülistas ta uhket ning rahutut vaimu, lõi romantilise müüdi ta ümber.

Ehk kas olid nad vähe rännanud ringi planeetidel ja mail, kihavatel bulvaaridel ning aristokraatide salongides. Kas olid nad vähe istunud kahekesi teatris ning vaadanud läbi lornjettide daamide kahvatuid silmi, sammunud nendele järele, rääkinud nendele arvuta meelitusi.

Ehk oli see ainult unistus?

Kuid mis on olulisem inimese elus, ta rahunud mõtted, mis rändavad läbi kõik ilmad ja planeedid. Kas ta fantaasia, unistus polegi elu, aga tõelikkus lihtne kest, lihtne virvendus rahutumal merel?

Ning tuletades meele omi patte ja vaadeldes värisevat saatanat pimedas, täitus hing.

„Miks ei tulnud Peppo ise?“ küsis ta pahaselt.

82 „Ehk tema lellepoeg Jestop? Olen vist elades küllalt nendega tegemist teinud, et võiksid kord austada ka mind oma ilmumisega. Mitte igapäev pole mul juhus sõita põrgu, mitte igapäev ei sure ma!“

„Tulin siia ühe kingsepa järele,“ vastas kurat väsinult, „ning tahtsin ka Sind korraga kaasa võtta. Ei ole kerged need vahetpidamata jooksmised, kus teie sarnaseid kooleb kui kärbseid.“

Rännata kingsepa?

Miks mitte, mõtles ta. Kingsepp oli olnud ta suurem võlauskaja, kingsepp oli ta alaliseks arstiks, kingsepa juhatusel võitles ta barrikaadidel.

Kuid ta tahtis veel korra rännata neil tänavail, kus oli nii palju aastaid hulkunud, tahtis näha veel kord linna, mille vastu kandis hinges needmist, tahtis vaadelda inimesi, kellega oli ühes nälgunud ja võidelnud. Mis tegi praegu Hellen Toobien, kas laulis lael ikka veel vastik papagoi?

„Hää küll,“ ütles ta saatanalle, „võid tulla teine kord mu järele.“

Ning ta läks välja tänavale, kus sahisivate gaasilaternate valgusel lehvisid anarhistide mustad lipud kui lendlevad kotkad. Sõjameeste salgad istusid barrikaadidel ning jõid lärmitsedes viina. Otto Lagrison oli hiilgava võidu puhul oma meestele tänaseks voli annud, nad võisid põletada ja rüüstata, tungida kodanikkude korterisse ning vägistada naisi. Otto Lagrison tundis oma meeste kalduvusi, ning teadis, et mõne päeva pärast enam tema siin pere-meheks pole. Mõne päeva pärast istub ta jälle

kindlustatud kaitsekraavides ning raatusel ja postivalitsuse keskjaamal lehvivad vabariiklaste ehk iseisvate sotsialistide lipud.

Gailit vaatles lärmitsevaid sõjamehi, kes jagasid tülitsedes saaki, ning rändas edasi. Astus Gustav Olafsoni keldrisse, vaatles publikumi, kuulas nende juttu.

Olly Olafson istus orkestri juures, silmad nutetud, nägu kahvatu, huuled sinised. Oli tema surm selle põhjuseks või oli siin veel midagi muud juhtunud?

Kui hall ning igav oli siiski maapäälne elu! Ta istus ühe lauakese juure ning silmitses lehti, mis keegi sinna oli unustanud. Anarhistide leht oli ilmunud leina-äärtega ning temas räägiti ühe tähtsama anarhisti August Gailiti elust ja surmast.

„On surnud üks meie silmapaistvamaist tege lasist,“ kirjutas leht, „üks võitlejatest proletariaadi õiguste eest. On surnud mees, kes kandis oma hinges needmist kodanluse ning orjuse vastu. Kui lövi võitles ta oma ideede eest, tõstes pilvini kõrgelle meie musta lippu. Ta ei läbenud minutitki istuda kohal, iga ta närv, iga ta veritilk ihkas võitlust. Ning surmapõlgusega huultel tormas ta neetud vaenlaste kallale, üksinda tappes sadu. Surnukehade hunnikud jäid järele, kust tormas ta läbi.“

August Gailiti isik on üks hiilgavamaist leheküljist anarhistide ajaloos. Olgu ta mälestus meile kõigile kallis. Olgu ta isik meile kõigile eeskujuks!“

Ning edasi teatas anarhistide juht Otto Lagri-son, et kaasvõitleja Gailiti matused on 25. mail,

84 kogukonna hospitali surnukeldrist Pauluse kabelille. Kõik sõjamehed ning partei liikmed on kohustatud ilmuma paraadmundris raatuse ette.

„Missugune rumal komöödia!“ lausus Gailit, ajalehte kõrvale visates.

Ta astus kafeest välja. Tahtis minna endisse koju, silmata ka Hellenit ning papagoid, kuid mingisugune jälkuse- ning vastikusetunne asus ta hinge.

Hakkas pisarduma. Hall kangastus kattis taevast, liikudes kiiresti edasi. Tundus toomede ning noorte kaskede lehka. Inimesed ruttasid küürus mööda poriseid uulitsaid, gaasilaternate valgusel pais-tes liikuvate surnukehadena. Ning oli igav ses õhtu tühjuses.

Ta sammus aeglaselt tagasi hospitali poole. Oli tarvis oodata saatanat.

Istus uuesti oma surnukeha kõrvale ning vaatas jälkusega ta pääle.

Tund läks tunni järele, keegi ei ilmunud. Oli vaikne ning õudne pimedas keldris. Ehk oli tema unustatud siia, ehk polnud ta hinge kellelegi tarvis? Ei Peppol, ega jumalal?

Ehk peab ta veel terved aastasajad hulkuma mõtteta ringi, midagi tegemata, midagi mõtlemata. Kuid miks hulkuda, kui puudus kirk, puudus jonn, puudus igatsus!

Ah, temal oli siiski tarvis seda haisvat surnukeha! Seda pääaju, mis põleks ning sätendaks, neid aukuvajunud silmi, mis pilluksid tuld ning viha,

neid siniseid huuli, mis kõrbeksid suudluste järele, neid pikki, luisi käsi, mis otsiksid hingeldades naise lõõmendavat keha!

Ta vaatles huvitusega surnukeha.

Siis selle mullata pole hingel midagi teha? Ning mida võis talle pakkuda saatan Peppo või tema lellepoeg Jestop, kui tal puudus ihu, mis januneks, tunneks nälga, tunneks kirge. Mistarvis temale see eeterlik hing, see külm resigneeriv õhk!

Ja tunnid venisid surnukeldris kui udused ning külmad igavused. Läbi sügise lortsuva pori, üle põletatud lagendikkude. Ning keegi ei tulnud ta juure.

Et viita aega, vaatles üht ning teist surnukeha.

Väljast kuuldus kõue mürin. Õhk muutus surnukeldris palavaks ning lämmastavaks. Surnukehad lehkasid vastikult, kiiresti minnes siniseks.

Sääl lamas tema surnukeha kõrval keegi uppunud mees. Vist solgitorru oli ta kukkunud. Sinine, tursunud, mille silmaauges juba läikisid valged vaglad mustade päädega. Juba närisid mädanevat liha, tungides ikka sügavamale pääaiju. Ning pimedas vilkusid ussid, nagu oleksid ta silmad vosvorlääkivad.

Jälle venisid tunnid, nii pikad ja õudsed.

Ta vaatles rihma koolnu niude ümber. Uus mõte välgatas tast läbi.

Tal pole mõtet enam minna tagasi linna. Tal pole mõtet enam oodata saatana ilmumist. Kõik kõdunes, kõik hävines, kõik muutus tuhaks ning mullaks. Mispärast peab ta hing veel elama aasta-

86 sadu, nii muljuvalt pikki ja igavaid. Ta tahtis surra ühes oma surnukehaga, minna hauda ühes oma kerega. Mitte asjata polnud ta armastanud nii väga neid silmi, neid käsi.

Ning ta võttis kõrvallamava surnukeha niudelt rihma ning poos enese üles.

Gailiti hing rippus Gailiti surnukeha päakohal. Roostetanud naela küljes, millega oli kinnitatud must tahvel numbriga 13.

Ning hing, mis oli ta elu eliksiiriks, jäi rippuma sinna igaveseks. Kogukonna hospitali surnukeldris, pahemas reas, numbri all 13.

Aga ihu eest kanti hoolt, pandi tsingist puusärki ning viidi leinamarsi saatel kabelisse. Sajad leinatõrvikud põlesid pragisedes, tuhatpäine rahvahulk kõndis järel vaikides, pasunad värisesid kui kõue mürin.

Ainult Sikky-Mikky oli jäänud hiljaks.

Tal oli nende punaste roosidega nii palju tegemist. Mitte keegi, mitte keegi ei tahtnud teda neil päevil, aga raha roosideks polnud. Ööd läbi hulkus ta tänavail, pakkus end igale, aga talle irvitati vastu ning saadeti põrgu. Ta rändas kafeedes ning restoraanides, hulkus barrikaadide vahel ja tungis endiste tultavate juure, aga mitte keegi ei soovinud teda.

See oli needus, see oli hullus!

Ta pidi aga saama punaseid roose Gailiti hauale. See oli ometi olnud ta armsam, kes lubas teda viia fjordidesse, kes armastas teda esimese

noormehe kirega. Ah, oleks ta elanud veel, nad võtaksid siniste purjedega lootsiku ning sõidaksid kaugelle, kaugelle fjordidesse, nii kaugelle, et isegi kajakad ei julgeks nendele järele lennata. Ning Gailit suudleks ta siidist seeliku pikka shleppi ja lausuks vaikselt, et ta on joobunud kirest ja armastusest. Ta nägu õhetaks virmaliste tules ning silmis leegitseks taeva kuma. Gailit armastas teda ju nii väga.

Alles hommikul, pärast pikka rändamist, leidis ta mehe.

Ning kui mees oli läinud, viskas Sikky-Mikki räti õlgadelle ning ruttas kiiresti linna rooside järele. Aga tal polnud sugugi õnne, mitte sugugi.

Raha oli vale, see närune paberilipakas oli vale! Mees oli petnud teda, mees oli annud talle raha, mida kusagil vastu ei tahetud võtta.

Sikky-Mikky nuttis, kiskus juukseid ning jooksis edasi. Juba ilmusid anarhistide salgad raatuse ette, juba toodi surnukeha leinamarsi saatel keldrist välja, aga Sikky-Mikky jooksis ikka veel uulitsalt uulitsalle ning kafeest-kafeesse. Jumal teab, kui kaua see kestis. Ta oli kaotanud mõistuse, ta ringles kui palavikus.

Ning siis, kui tal lõpuks olid punased roosid, pidas vahilolev soldat ta kinni.

„Üle barrikaadide ei tohi käia!“ lausus soldat vihaselt.

„Laske ometi, laske!“ oigas Sikky-Mikky, „ma pean leinarongile järele jõudma. Te näete ometi

88 neid põlevaid tõrvikuid sääl kaugel? Mul pole aega ümber minna.“

„Keda maetakse?“ küsis soldat, huvitusega kokotti silmates.

„Teie seltsimeest, anarhisti August Gailitit!“ vastas Sikky-Mikky, pisarad kurgus.

„August Gailitit? Ei ole kuulnud seda nime. Kes oli ta?“

„August Gailit oli suur mees,“ lausus Sikky-Mikky värisedes. „August Gailit oli pikk mees,“ lisas ta nagu paranduseks juure.

Ning rooside langedes tänavalle jooksis ta leinarongile järele.

Soldat vaatas kaua daamile järele.

„August Gailit oli suur ning pikk mees,“ mõtles ta paberossi süüdates. Nüüd teadis ta, kes oli August Gailit ning keda maeti sääl sarnase hiilgusega.

1918.